

CENTRALNA KOMISJA EGZAMINACYJNA

OKRĘGOWE KOMISJE EGZAMINACYJNE

INFORMATOR
O EGZAMINIE MATURALNYM
Z JĘZYKA KASZUBSKIEGO
JAKO JĘZYKA REGIONALNEGO
OD ROKU SZKOLNEGO 2014/2015

INFORMATOR
O EGZAMINIE MATURALNYM
Z JĘZYKA KASZUBSKIEGO
JAKO JĘZYKA REGIONALNEGO
OD ROKU SZKOLNEGO 2014/2015

opracowany przez Centralną Komisję Egzaminacyjną
we współpracy z okręgowymi komisjami egzaminacyjnymi
w Gdańsku, Jaworznie, Krakowie, Łodzi,
Łomży, Poznaniu, Warszawie i we Wrocławiu

Centralna Komisja Egzaminacyjna
Warszawa 2013

Centralna Komisja Egzaminacyjna
ul. Józefa Lewartowskiego 6, 00-190 Warszawa
tel. 22 536 65 00
ckesekr@cke.edu.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku
ul. Na Stoku 49, 80-874 Gdańsk
tel. 58 320 55 90
komisja@oke.gda.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Jaworznie
ul. Adama Mickiewicza 4, 43-600 Jaworzno
tel. 32 616 33 99
oke@oke.jaworzno.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie
os. Szkolne 37, 31-978 Kraków
tel. 12 683 21 01
oke@oke.krakow.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Łomży
ul. Nowa 2, 18-400 Łomża
tel. 86 216 44 95
sekretariat@oke.lomza.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Łodzi
ul. Ksawerego Praussa 4, 94-203 Łódź
tel. 42 634 91 33
komisja@komisja.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu
ul. Gronowa 22, 61-655 Poznań
tel. 61 854 01 60
sekretariat@oke.poznan.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Warszawie
ul. Grzybowska 77, 00-844 Warszawa
tel. 22 457 03 35
info@oke.waw.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna we Wrocławiu
ul. Tadeusza Zielińskiego 57, 53-533 Wrocław
tel. 71 785 18 94
sekretariat@oke.wroc.pl

Spis treści

Wstęp	7
1. Język kaszubski na egzaminie maturalnym od roku szkolnego 2014/2015	9
1.1. Zakres wymagań sprawdzanych na egzaminie maturalnym	9
1.2. Ogólna charakterystyka egzaminu maturalnego z języka kaszubskiego	9
1.3. Część ustna egzaminu maturalnego z języka kaszubskiego	10
<i>Charakterystyka egzaminu ustnego</i>	10
<i>Przebieg egzaminu</i>	11
<i>Ocenianie – egzamin ustny</i>	12
1.4. Część pisemna egzaminu maturalnego z języka kaszubskiego na poziomie rozszerzonym	15
<i>Charakterystyka egzaminu pisemnego na poziomie rozszerzonym</i>	15
<i>Test</i>	15
<i>Przekład tekstu z języka kaszubskiego na język polski</i>	16
<i>Wypracowanie</i>	17
<i>Ocenianie – egzamin pisemny na poziomie rozszerzonym</i>	18
1.5. Lista lektur	26
2.1. Przykładowe zadania z języka kaszubskiego z rozwiązaniami. Część ustna	29
2.2. Przykładowe zadania z języka kaszubskiego z rozwiązaniami. Część pisemna na poziomie rozszerzonym	39
2.2.1. Testy	39
2.2.2. Przekład tekstu z języka kaszubskiego na język polski	47
2.2.3. Rozprawki	51
Opinia Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich o informatorach maturalnych od 2015 roku	63

Wstęp

Informator o egzaminie maturalnym z języka kaszubskiego od roku szkolnego 2014/2015 jest podzielony na dwie części.

CZEŚĆ PIERWSZA zawiera ogólne informacje dotyczące nowej formuły egzaminu maturalnego z języka kaszubskiego, zakres sprawdzanych umiejętności, charakterystykę zadań egzaminacyjnych oraz skale oceniania wypowiedzi ustnych i pisemnych.

CZEŚĆ DRUGA zawiera przykładowe zadania egzaminacyjne (wraz z rozwiązaniami oraz oceną wypowiedzi – w wypadku wypracowań), w tym:

- przykładowe zadania na egzamin ustny – bez określania poziomu,
- przykładowe zadania do części pisemnej – poziom rozszerzony.

Do każdego zadania w części pisemnej dodano listę najważniejszych wymagań ogólnych i szczegółowych z podstawy programowej kształcenia ogólnego, do których to zadanie się odnosi. Wymieniono tylko wymagania, które są oceniane w wykonaniu danego zadania, pominięto inne, niekluczowe, choć równie istotne.

Przykłady zadań zamieszczonych w *Informatorze* nie ilustrują wszystkich typów zadań, które mogą wystąpić w arkuszach egzaminacyjnych. Nie ilustrują również wszystkich, zamieszczonych w podstawie programowej, wymagań z zakresu języka kaszubskiego. Dlatego *Informator* nie może być jedyną wskazówką do planowania procesu kształcenia w zakresie języka kaszubskiego w szkole ponadgimnazjalnej. Tylko konsekwentna realizacja wszystkich wymagań z podstawy programowej na kolejnych etapach nauczania może zapewnić wszechstronne wykształcenie uczniów szkół ponadgimnazjalnych w zakresie języka regionalnego – języka kaszubskiego.

Przed przystąpieniem do dalszej lektury *Informatora* warto zapoznać się z ogólnymi zasadami obowiązującymi na egzaminie maturalnym od roku szkolnego 2014/2015. Są one określone w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz sposobu przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz.U. nr 83, poz. 562, z późn. zm.), w tym w szczególności w rozporządzeniu z 25 kwietnia 2013 r. zmieniającym powyższe rozporządzenie (Dz.U. z 2013 r., poz. 520), oraz – w skróconej formie – w części ogólnej *Informatora o egzaminie maturalnym od roku szkolnego 2014/2015*, dostępnej na stronie internetowej Centralnej Komisji Egzaminacyjnej (www.cke.edu.pl). Na tej stronie zamieszczane są także – w sierpniu każdego roku – procedury organizowania i przeprowadzania egzaminu maturalnego w kolejnym roku szkolnym.

1. Język kaszubski na egzaminie maturalnym od roku szkolnego 2014/2015

1.1. ZAKRES WYMAGAŃ SPRAWDZANYCH NA EGZAMINIE MATURALNYM

Język kaszubski jako przedmiot egzaminacyjny występuje na egzaminie maturalnym jako przedmiot dodatkowy. Zdający może przystąpić do egzaminu w części pisemnej albo w części pisemnej i ustnej. Część pisemna przeprowadzana jest wyłącznie na poziomie rozszerzonym, a dla części ustnej nie określa się poziomu egzaminu. Zasady przystępowania do egzaminu z języka kaszubskiego reguluje rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 kwietnia 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. z 2013 r., poz. 520).

Egzamin maturalny z języka kaszubskiego sprawdza, w jakim stopniu zdający spełnia wymagania ogólne i szczegółowe określone w podstawie programowej z przedmiotu język regionalny – język kaszubski dla IV etapu kształcenia. Poszczególne zadania zestawu egzaminacyjnego mogą też odnosić się do wymagań przypisanych do etapów wcześniejszych.

Podstawa programowa dzieli wymagania na ogólne i szczegółowe. Wymagania ogólne (znajomość kultury materialnej i duchowej Kaszub: historii, geografii, przyrody oraz zrozumienie specyfiki dziedzictwa kulturowego regionu, rozumienie wypowiedzi ustnych i pisemnych o tematyce związanej z życiem codziennym i omawianą lekturą; wykorzystanie informacji w nich zawartych w różnych sytuacjach komunikacyjnych, tworzenie wypowiedzi ustnych w języku kaszubskim oraz wypowiedzi pisemnych w języku kaszubskim i polskim; posługiwanie się rozwiniętym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, orograficznych oraz fonetycznych), przetwarzanie tekstu sformułowanego w języku kaszubskim ustnie lub pisemnie; zmiana formy przekazu ustnego lub pisemnego, analiza i interpretacja tekstów kultury), jako syntetyczne ujęcie nadrzędnych celów kształcenia, informują, jak rozumieć podporządkowane im wymagania szczegółowe, które odwołują się do konkretnych umiejętności oraz ściśle określonych wiadomości. Spełnianie wymagań szczegółowych powinno służyć osiągnięciu celów ogólnych.

1.2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA EGZAMINU MATURALNEGO Z JĘZYKA KASZUBSKIEGO

Ogólna charakterystyka poszczególnych części egzaminu maturalnego z języka kaszubskiego przedstawiona jest w TABELI 1.

TABELA 1. CHARAKTERYSTYKA POSZCZEGÓLNYCH CZĘŚCI EGZAMINU MATURALNEGO Z JĘZYKA KASZUBSKIEGO

Część ustna – bez określania poziomu egzaminu	Odniesienie do postawy programowej	<i>IV etap edukacyjny</i> <ul style="list-style-type: none"> • wymagania ogólne: I • wymagania szczegółowe: 1.1.–1.6. • wymagania ogólne: II • wymagania szczegółowe: 2.4.–2.12., 2.14. • wymagania ogólne: III • wymagania szczegółowe: 3.1.–3.9., 3.14. • wymagania ogólne: IV • wymagania szczegółowe: 4.1.–4.15. • wymagania ogólne: V • wymagania szczegółowe: 5.1.–5.13.
	Czas trwania	30 minut
	Charakter egzaminu	Przedmiot dodatkowy
	Elementy egzaminu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wypowiedź monologowa zdającego 2. Rozmowa z zespołem egzaminacyjnym

	Oceniający	Przedmiotowy zespół egzaminacyjny
Część pisemna – poziom rozszerzony	Odniesienie do postawy programowej	<i>IV etap edukacyjny</i> <ul style="list-style-type: none"> • wymagania ogólne: I (poziom podstawowy i rozszerzony) • wymagania szczegółowe: 1.1.–1.6., (poziom podstawowy); 1.1.–1.2. (poziom rozszerzony) • wymagania ogólne: II (poziom podstawowy i rozszerzony) • wymagania szczegółowe: 2.5.–2.10, 2.14 (poziom podstawowy); 2.1.–2.4. (poziom rozszerzony) • wymagania ogólne: III (poziom podstawowy i rozszerzony) • wymagania szczegółowe: 3.1.–3.6., 3.8.–3.9., 3.15. (poziom podstawowy); 3.1.–3.2. (poziom rozszerzony) • wymagania ogólne: IV (poziom podstawowy i rozszerzony) • wymagania szczegółowe: 3.1.–3.3. (poziom podstawowy); • wymagania ogólne: V (poziom podstawowy i rozszerzony) • wymagania szczegółowe: 5.1.–5.13. (poziom podstawowy), 5.1.–5.4. (poziom rozszerzony)
	Czas trwania	180 minut
	Charakter egzaminu	Przedmiot dodatkowy
	Elementy egzaminu	Test Przekład Wypracowanie
	Oceniający	Egzaminatorzy okręgowych komisji egzaminacyjnych

1.3. CZĘŚĆ USTNA EGZAMINU MATURALNEGO Z JĘZYKA KASZUBSKIEGO

Egzamin maturalny z języka kaszubskiego w części ustnej sprawdza umiejętność tworzenia wypowiedzi na określony temat, zgodnej z zasadami poprawności językowej, logiki i retoryki. Inspiracją do wypowiedzi jest tekst kultury.

Charakterystyka egzaminu ustnego

Egzamin trwa około 30 minut i składa się z trzech części: przygotowania, wypowiedzi monologowej zdającego dotyczącej wylosowanego polecenia i związanej z tą wypowiedzią rozmowy zdającego z zespołem przedmiotowym dotyczącej tej wypowiedzi.

Wypowiedź monologowa zdającego

Zdający losuje zadanie egzaminacyjne zawierające tekst kultury (literacki lub ikoniczny, lub popularnonaukowy z zakresu wiedzy o języku, literaturze, kulturze) oraz odnoszące się do niego polecenie i ma nie więcej niż 15 minut na przygotowanie wypowiedzi. Następnie przez około 10 minut wygłasza wypowiedź monologową na zadany w poleceniu temat. Tekst kultury powinien zainspirować zdającego, którego zadaniem jest rozwinięcie i poszerzenie zasygnalizowanych w poleceniu wątków – także poprzez odwołanie się do innych, dowolnie wybranych tekstów.

Rozmowa zdającego z zespołem egzaminacyjnym

Rozmowa musi dotyczyć wygłoszonej przez zdającego wypowiedzi monologowej. Członkowie zespołu egzaminacyjnego nie mogą odwoływać się do faktów lub lektur nieprzywołanych w tej wypowiedzi. W trakcie rozmowy, która trwa około 5 minut, członkowie zespołu mogą prosić o dodatkowe wyjaśnienia, zachęcać do pogłębienia wybranych aspektów wypowiedzi itp.

Cechy zadania egzaminacyjnego

- Zadanie składa się z polecenia i tekstu (w zadaniach stosowane są trzy typy tekstów: teksty o języku, literaturze, kulturze, teksty literackie, teksty ikoniczne).
- Zadanie daje możliwość weryfikacji sfunekjonalizowanej (nie odtwórczej) wiedzy zdającego oraz jego umiejętności analityczno-interpretacyjnych (w odniesieniu do tekstu źródłowego wskazanego w zadaniu i związanych z nim problemowo przywołań różnych kontekstów). Wiedza językowa i teoretycznoliteracka pełni tu rolę czynnika wspomagającego lekturę tekstów kultury.
- Zadanie umożliwia zdającemu zaprezentowanie poziomu dojrzałości intelektualnej, orientacji w problemach kultury, literatury i języka, a także wykazanie się sprawnością językowo-komunikacyjną oraz rozumieniem tekstu stanowiącego inspirację do wypowiedzi.
- Zadanie odwołuje się do umiejętności (i wiadomości) wskazanych w podstawie programowej dla IV etapu edukacji w zakresie języka kaszubskiego (oraz etapów niższych).
- W zadaniu została wyraźnie określona sytuacja komunikacyjna – za pomocą czasowników operacyjnych, które dają uczniowi wskazówkę, jaką formę ma wybrać dla wypowiedzi.
- Wykonanie zadania egzaminacyjnego wymaga:
 - ✓ rozpoznania zadanej w poleceniu intencji i przygotowania wypowiedzi zgodnie z tą intencją,
 - ✓ odczytania (interpretacji) dołączonego tekstu kultury pod kątem wskazanego w poleceniu problemu,
 - ✓ odwołania się do innych tekstów kultury (dowolnych) i problemów, które łączą się z tematem wypowiedzi,
 - ✓ opracowania wypowiedzi pod względem kompozycyjnym i językowo-stylistycznym,
 - ✓ wygłoszenia wypowiedzi zgodnie z zasadami kultury żywego słowa,
 - ✓ udziału w rozmowie dotyczącej wygłoszonej wypowiedzi monologicznej.

Przebieg egzaminu

Przebieg egzaminu przedstawiono w TABELI 2.

TABELA 2. PRZEBIEG EGZAMINU USTNEGO

	Przebieg egzaminu	Czas trwania
Czynności organizacyjne	Zdający losuje zadanie egzaminacyjne.	–
Przygotowanie wypowiedzi monologicznej	Zdający przygotowuje się do wygłoszenia wypowiedzi na wylosowany temat (może w tym czasie przygotować ramowy plan wypowiedzi, konspekt, notatki pomocnicze).	nie więcej niż 15 minut
Wypowiedź monologiczna	Zdający wygłasza wypowiedź monologiczną.	około 10 minut
Rozmowa	Zdający uczestniczy w rozmowie z zespołem przedmiotowym (dotyczącej wygłoszonej wypowiedzi monologicznej).	około 5 minut

Przykładowe zadania na egzamin ustny przedstawiono w *Informatorze* na stronach 29–38.

Ocenianie – egzamin ustny

Monologowa wypowiedź egzaminacyjna oraz udział zdającego w rozmowie oceniane są pod względem merytorycznym (treść), formalnym (organizacja), językowym i stylowym. Oceny dokonują członkowie zespołu przedmiotowego, przyznając punkty zgodnie ze skalą oceniania egzaminu ustnego.

Łącznie za część ustną egzaminu maturalnego zdający może otrzymać do 40 punktów.

Waga poszczególnych aspektów ocenianych w trakcie tej części egzaminu jest następująca:

- meritum wypowiedzi monologowej: 40% (16 pkt)
- organizacja wypowiedzi monologowej: 20% (8 pkt)
- język i styl wypowiedzi monologowej i dialogowej: 20% (8 pkt)
- meritum wypowiedzi dialogowej i przestrzeganie zasad uczestniczenia w rozmowie: 20% (8 pkt)

Kryteria oceny meritum wypowiedzi monologowej*

Realizacja wypowiedzi	Zgodność wypowiedzi z poleceniem	Stopień realizacji polecenia	Jakość realizacji polecenia	Poprawność rzeczowa i terminologiczna	Punktacja
Wypowiedź spełnia warunki wypowiedzi egzaminacyjnej	Wypowiedź w całości zgodna z poleceniem	Realizacja wszystkich elementów polecenia	Realizacja pogłębiona (co najmniej jeden element powinien być pogłębiony)	Wypowiedź bezbłędna 	16
				Wypowiedź z błędami 	15
		Realizacja niektórych elementów polecenia	Realizacja powierzchowna 	Wypowiedź bezbłędna 	14
				Wypowiedź z błędami 	13
		Realizacja niektórych elementów polecenia	Realizacja pogłębiona 	Wypowiedź bezbłędna 	12
				Wypowiedź z błędami 	11
	Wypowiedź częściowo zgodna z poleceniem	Realizacja wszystkich elementów polecenia	Realizacja powierzchowna 	Wypowiedź bezbłędna 	10
				Wypowiedź z błędami 	9
		Realizacja niektórych elementów polecenia	Realizacja pogłębiona 	Wypowiedź bezbłędna 	8
				Wypowiedź z błędami 	7
		Realizacja niektórych elementów polecenia	Realizacja powierzchowna 	Wypowiedź bezbłędna 	6
				Wypowiedź z błędami 	5
		Realizacja niektórych elementów polecenia	Realizacja pogłębiona 	Wypowiedź bezbłędna 	4
				Wypowiedź z błędami 	3
Realizacja niektórych elementów polecenia	Realizacja powierzchowna 	Wypowiedź bezbłędna 	2		
		Wypowiedź z błędami 	1		
Wypowiedź nie jest wypowiedzią egzaminacyjną LUB jest niezgodna z poleceniem 					0

*Jeśli zdający nie otrzyma punktów za wartość merytoryczną wypowiedzi monologowej, nie otrzymuje punktów za organizację wypowiedzi monologowej oraz za styl i język.

Wypowiedź egzaminacyjna powinna spełniać dwa warunki:

- być dłuższym monologiem na temat określony w poleceniu;
- stanowić formalną oraz znaczeniową całość.

Wypowiedź, która nie spełnia obu warunków, nie może być uznana za wypowiedź egzaminacyjną. W takim wypadku zdający otrzymuje 0 punktów.

Wypowiedź zgodna z poleceniem to wypowiedź, której myśl przewodnia nawiązuje do polecenia, a wszystkie elementy treści się z nią wiążą. Myśl przewodnią może sformułować sam zdający (w postaci tezy, hipotezy, pytania) lub może ją zrekonstruować komisja na podstawie całej wypowiedzi.

Wypowiedź częściowo zgodna z poleceniem to wypowiedź, której myśl przewodnia nawiązuje do polecenia, ale nie wszystkie elementy treści się z nią wiążą.

Stopień realizacji polecenia ocenia się na podstawie tego, czy zdający w swojej wypowiedzi odniósł się do wszystkich elementów wskazanych w poleceniu, czy tylko do niektórych (np. nie odniósł się do podanego w zadaniu tekstu lub nie przywołał innego tekstu, lub nie uzasadnił własnego zdania, jeśli wymagało tego polecenie).

Jakość realizacji polecenia ocenia się na podstawie wnikliwości, z jaką zdający omawia kolejne elementy polecenia. **Realizacja pogłębiona** to realizacja, w której zdający wnikliwie omówił co najmniej jeden z elementów polecenia. **Realizacja powierzchowna** to realizacja, w której omówienia wszystkich z uwzględnionych w wypowiedzi elementów polecenia mają charakter ogólnikowy (pobieżny).

Jeżeli zdający popełni błąd świadczący o nieznanym: (1) tekstu kultury, do którego się odwołuje, oraz (2) kontekstu interpretacyjnego, który przywołuje, wypowiedź uznaje się za częściowo niezgodną z poleceniem. Pomyłki (np. w nazwach własnych, datach, terminach) niewpływające na wartość merytoryczną wypowiedzi uważa się za usterki, a nie błędy.

Kryteria oceny organizacji wypowiedzi monologicznej*

Retoryczna organizacja wypowiedzi na poziomie całościowym	Spójność wypowiedzi na poziomie lokalnym	Punktacja
Wypowiedź jako całość zorganizowana	Pełna spójność wypowiedzi lub nieznaczne zaburzenia spójności	8
	Znaczne zaburzenia spójności	6
Zaburzenia w całościowej organizacji wypowiedzi	Pełna spójność wypowiedzi lub nieznaczne zaburzenia spójności	4
	Znaczne zaburzenia spójności	2
Wypowiedź niezorganizowana	Wypowiedzenia w większości nieuporządkowane	0

**Organizację wypowiedzi monologicznej ocenia się na poziomie całościowym i lokalnym.*

W wypowiedzi zorganizowanej jako całość podział na części (segmenty) i ich uporządkowanie wynikają z realizowanych w tej wypowiedzi funkcji retorycznych, np. w wypowiedzi argumentacyjnej oczekuje się wyodrębnienia tezy, argumentów i konkluzji.

- W wypowiedzi z zaburzeniami w organizacji na poziomie całościowym brakuje jakiegoś segmentu lub występuje nadmiar segmentów, lub objętość segmentów jest nieproporcjonalna do ich roli w wypowiedzi.
- Wypowiedź jest niezorganizowana, jeśli jest zbiorem segmentów niepowiązanych ze sobą w całość. Odejście od zasady trójdzielnej organizacji nie jest błędem, jeśli wypowiedź jako całość jest funkcjonalnie zorganizowana.

Spójność wypowiedzi na poziomie lokalnym ocenia się na podstawie zgodności logicznej i gramatycznej między kolejnymi zdaniami znajdującymi się w bezpośrednim sąsiedztwie. Znaczone zaburzenia spójności wypowiedzi to np. fragmenty zbudowane z sekwencji zdań niepowiązanych ze sobą ani logicznie, ani gramatycznie (potok luźnych myśli, skojarzeń). Powiązania mogą (choć nie muszą) być wyrażone środkami retorycznymi lub metatekstowymi (np. *Moim zdaniem...*, *Zacznę od...*, *Przejdę teraz do...*, *To jednak nie wyczerpuje zagadnienia...*, *Podsumowując te rozważania, chciałabym...*).

Kryteria oceny meritum wypowiedzi dialogowej i przestrzegania zasad uczestniczenia w rozmowie

Adekwatność wypowiedzi	Stopień rozwinięcia wypowiedzi	Przestrzeganie zasad uczestniczenia w rozmowie	Punktacja
Wypowiedzi w pełni adekwatne	Wypowiedzi odpowiednio rozwinięte	Zachowane wszystkie zasady uczestniczenia w rozmowie	8
		Naruszona któraś z zasad uczestniczenia w rozmowie	7
	Wypowiedzi niewystarczająco lub nadmiernie rozwinięte	Zachowane wszystkie zasady uczestniczenia w rozmowie	6
		Naruszona któraś z zasad uczestniczenia w rozmowie	5
Wypowiedzi częściowo adekwatne	Wypowiedzi odpowiednio rozwinięte	Zachowane wszystkie zasady uczestniczenia w rozmowie	4
		Naruszona któraś z zasad uczestniczenia w rozmowie	3
	Wypowiedzi niewystarczająco lub nadmiernie rozwinięte	Zachowane wszystkie zasady uczestniczenia w rozmowie	2
		Naruszona któraś z zasad uczestniczenia w rozmowie	1
Wypowiedzi nieadekwatne			0

Wypowiedzi w pełni adekwatne to wypowiedzi skoncentrowane na zagadnieniu sformułowanym przez członka zespołu przedmiotowego.

Wypowiedzi częściowo adekwatne mogą we fragmentach odbiegać od zagadnienia sformułowanego przez członka zespołu przedmiotowego, np. pojawiają się dygresje. Jeżeli przy większej liczbie zagadnień co najmniej jedna wypowiedź zdającego jest adekwatna, wówczas całą rozmowę uznaje się za częściowo adekwatną. **Wypowiedzi nieadekwatne** to wypowiedzi nie na temat.

Wypowiedzi odpowiednio rozwinięte to wypowiedzi, które wyczerpują aspekt merytoryczny pytania lub są bardzo bliskie tego poziomu. **Wypowiedzi niewystarczająco rozwinięte** to wypowiedzi powierzchowne, pomijające istotne aspekty merytoryczne zagadnienia, niewglębiające się w zagadnienie lub odnoszące się do aspektów drugorzędnych. **Wypowiedzi nadmiernie rozwinięte** to wypowiedzi niepotrzebnie wykraczające poza aspekt merytoryczny pytania (np. gdy zdający w sposób niefunkcjonalny przywołuje treści niezwiązane z pytaniem lub wielokrotnie powtarza tę samą myśl, lub w sposób niefunkcjonalny powtarza fragmenty wypowiedzi monologicznej).

Przestrzeganie zasad uczestniczenia w rozmowie ocenia się ze względu na to, czy zdający podczas rozmowy z zespołem przedmiotowym przestrzega zasad uczestniczenia w rozmowie, w tym zasady uprzejmości i grzeczności językowej.

Kryteria oceny stylu i języka wypowiedzi monologicznej i dialogowej – łącznie

Stosowność stylu	Poprawność gramatyczna i leksykalna	Poprawność wymowy i prozodia	Ocena
Styl stosowny (dopuszczalne drobne usterki)	Brak rażących błędów i licznych błędów	Zadowolająca	8
		Niezadowolająca	7
	Błąd rażący lub liczne błędy	Zadowolająca	6
		Niezadowolająca	5
Styl częściowo stosowny	Brak rażących błędów i licznych błędów	Zadowolająca	4
		Niezadowolająca	3
	Błąd rażący lub liczne błędy	Zadowolająca	2
		Niezadowolająca	1
Styl niestosowny			0

Styl uznaje się za stosowny, jeśli zachowana jest zasada *decorum* (dobór środków językowych jest adekwatny do sytuacji egzaminacyjnej, tematu i intencji wypowiedzi oraz odmiany mówionej). Dopuszczalne są drobne, sporadyczne odstępstwa od stosowności. **Styl częściowo stosowny** dotyczy wypowiedzi, w której zdający niefunkcjonalnie łączy różne style, nie kontroluje jednolitości stylu – np. w wypowiedzi pojawiają się wyrazy i konstrukcje charakterystyczne dla stylu potocznego, nieoficjalnego. **Styl jest niestosowny**, jeśli wypowiedź zawiera np. wulgaryzmy lub ma charakter obraźliwy.

Nie należy oczekiwać, że zdający będą używać struktur typowych dla języka pisanego. Język mówiony kieruje się swoimi prawami i takie jego cechy, jak: niekompletne wypowiedzi, elipsy (opuszczenia elementów wypowiedzi oczywistych ze względu na kontekst/sytuację wypowiedzi), zawahania, powtórzenia językowe itp. nie mogą wpływać na ocenę.

Poprawność gramatyczną i leksykalną ustala się na podstawie wagi i liczby błędów składniowych, fleksyjnych, leksykalnych i frazeologicznych.

Poprawność wymowy uznaje się za **niezadowolającą**, gdy wymowa jest niewyraźna w stopniu utrudniającym zrozumienie wypowiedzi oraz gdy występują rażące błędy fonetyczne (w tym w akcentowaniu). Nie bierze się pod uwagę wad wymowy (np. seplenienia lub jąkania się), a także usterek spowodowanych emocjami.

1.4. CZĘŚĆ PISEMNA EGZAMINU MATURALNEGO Z JĘZYKA KASZUBSKIEGO NA POZIOMIE ROZSZERZONYM

Egzamin maturalny z języka kaszubskiego w części pisemnej na poziomie rozszerzonym sprawdza umiejętność wykonywania na tekście nieliterackim operacji dowodzących jego rozumienia na różnych poziomach (część testowa), tłumaczenia tekstu kaszubskiego na język polski oraz pisanie własnego tekstu (wypracowanie) w związku z tekstem literackim zamieszczonym w arkuszu.

Charakterystyka egzaminu pisemnego na poziomie rozszerzonym

Podczas egzaminu zdający otrzymuje jeden arkusz egzaminacyjny, który składa się z trzech części: a) testu sprawdzającego umiejętność wykonywania na tekście nieliterackim operacji dowodzących jego rozumienia na różnych poziomach, b) części sprawdzającej umiejętność tłumaczenia tekstu kaszubskiego na język polski c) pisanie własnego tekstu (wypracowania). Na rozwiązanie zadań z arkusza zdający ma 180 minut i sam decyduje o rozłożeniu w czasie pracy nad testem, przekładem oraz wypracowaniem.

Test

Część testowa arkusza egzaminacyjnego składa się z:

- a) dwóch lub trzech tekstów liczących łącznie nie więcej niż 1000 słów,
- b) wiązki 4–7 zamkniętych i/lub otwartych zadań do poszczególnych tekstów z miejscem na wpisanie odpowiedzi.

Łącznie w części pierwszej arkusza znajdzie się 8–14 zadań zróżnicowanych pod względem formy oraz sprawdzających różne kompetencje.

Tekst

Teksty, do których odnoszą się zadania, mogą mieć charakter popularnonaukowy, publicystyczny (w formach wymienionych w podstawie programowej, takich jak: artykuł, felieton, reportaż – z poziomu szkoły ponadgimnazjalnej, wywiad – z poziomu gimnazjum) lub polityczny (przemówienie).

Zadania egzaminacyjne

Zadania w teście mogą mieć formę zamkniętą lub otwartą. Nie ograniczają się do sprawdzania umiejętności wyszukiwania informacji w tekście, ale – obligatoryjnie – służą rozpoznaniu poziomu umiejętności analizy tekstu i jego przekształceń, a także świadomości językowej.

Zadania testowe sprawdzające rozumienie czytanego tekstu (na poziomie złożonym) mogą dotyczyć

a) na poziomie znaczeń:

- wyszukiwania informacji złożonych,
- dostrzegania powiązań między informacjami,
- dostrzegania związków przyczynowo-skutkowych między zdarzeniami,
- odróżniania informacji ważnych od drugorzędnych,
- wnioskowania na podstawie przesłanek zawartych w tekście,
- określania tematu/ głównej myśli/przesłania tekstu,
- dostrzegania relacji między częściami składowymi tekstu,
- określania stosunku autora do opisanych zagadnień,
- zadawania pytań do tekstu,
- rozpoznawania znaczeń przenośnych wyrazów i konstrukcji wyrazowych;

- b) na poziomie struktury:
- rozumienia funkcji środków językowych w tekście, w tym epitetu, porównania, przenośni;
 - badania struktury tekstu,
 - określania tezy tekstu i wskazywania argumentów,
 - objaśniania funkcji wydzielonych fragmentów tekstu na tle całości,
 - wyodrębniania części składowych utworu, określania powiązań między nimi;
- c) na poziomie komunikacji:
- rozpoznawania faktów i opinii,
 - wyrażania stosunku do opinii autora (czytanie krytyczne).

Zadania testowe sprawdzające umiejętność wykonywania działań na tekście mogą dotyczyć:

- wyszukiwania słów (pojęć) kluczowych,
- transformacji tekstu, czyli różnych przekształceń jego struktury, opartych na zasadzie równoważności, służących m.in. dostosowaniu formy tekstu do zadanego celu (np. zmiana konwencji stylistycznej i pytanie o efekt takiego zabiegu czy przekształcenia składniowe podporządkowane różnym intencjom komunikacyjnym),
- formułowania pytań, na które odpowiedzią są kolejne zdania lub fragmenty tekstu,
- streszczenia,
- tworzenia planu tekstu.

Zadania testowe sprawdzające świadomość językową mogą dotyczyć:

- słownictwa, czyli m.in. znaczenia wyrazów, wyrazów i konstrukcji synonimicznych, wyrazów wieloznacznych, definiowania pojęć,
- słowotwórstwa, czyli analizowania budowy wyrazów pochodnych i sposobu ich tworzenia,
- fleksji, czyli odmiany wyrazów,
- składni w tekście, czyli m.in. budowy wypowiedzeń, funkcji wyrazów w zdaniu (podmiotu, orzeczenia, dopełnienia, przydawki, okolicznika), związków składniowych między częściami zdania, budowy zdań złożonych, szyku wyrazów i wypowiedzeń składowych w wypowiedzeniu złożonym, transformacji opartych na równoważności jednostek języka i konstrukcji językowych,
- funkcji tekstu,
- cech gatunkowych tekstu,
- zagadnień stylistycznych, czyli m.in. wartości stylistycznej środków językowych w tekstach tworzonych w różnych celach i w różnych sytuacjach komunikacyjnych, cech tekstów należących do poszczególnych stylów funkcjonalnych języka kaszubskiego, zabiegów stylizacyjnych (archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja), różnicy pomiędzy tekstem ustnym a pisanym,
- innych umiejętności wskazanych w podstawie programowej dla II, III i IV etapu edukacyjnego w części II – *Odbiór wypowiedzi w języku kaszubskim i wykorzystanie zawartych w nich informacji*.

Przekład tekstu z języka kaszubskiego na język polski

Tekst

Tekst, do którego odnosi się zadanie, może mieć charakter popularnonaukowy, publicystyczny. Nie może przekroczyć 150 słów.

Zadanie egzaminacyjne

Zadanie ma formę otwartą.

Wypracowanie

W części trzeciej arkusza zdający ma do wyboru dwa tematy. Na jeden z nich pisze wypracowanie w języku polskim lub kaszubskim. Temat pierwszy polega na napisaniu rozprawki problemowej, temat drugi wymaga napisania analizy porównawczej utworów lirycznych.

Wypowiedź argumentacyjna

Zadanie składa się z polecenia i tekstu dotyczącego historii lub/i teorii literatury, języka, kultury.

Wypowiedź argumentacyjna jest formą wypowiedzi pisemnej, w której od zdającego wymaga się:

- zrozumienia załączonego do polecenia tekstu;
- określenia głównego problemu przedstawionego w tekście;
- rozważenia i oceny rozwiązania problemu, które przedstawił autor tekstu;
- odwołania się do załączonego tekstu oraz do innych, wybranych przez zdającego tekstów kultury;
- przygotowania wypowiedzi pisemnej (np. w formie rozprawki lub szkicu), którą powinien cechować widoczny zamysł kompozycyjny wyrażający się w funkcjonalnej segmentacji i uporządkowaniu tekstu ze względu na wybrany przez zdającego gatunek wypowiedzi.

Wypracowanie nie może liczyć mniej niż 300 słów.

Zadanie służy sprawdzeniu, czy zdający potrafi twórczo wykorzystać wypowiedzi takie, jak np. recenzja, szkic, artykuł, esej. Zdający korzysta przy tym nie tylko z dołączonego tekstu, ale odwołuje się do różnorodnych kontekstów kulturowych. Na tej podstawie sprawdza się, czy zdający spełnia wymienione wcześniej wymagania z poziomu podstawowego, jak również wymagania przypisane w podstawie programowej dla poziomu rozszerzonego.

Interpretacja porównawcza utworów lirycznych

Zadanie składa się z polecenia i dwóch tekstów lirycznych lub ich fragmentów.

Interpretacja porównawcza utworów lirycznych polega na przedstawieniu propozycji odczytania dwóch utworów czyli zaprezentowaniu zrozumianych przez zdającego sensów zawartych w tych tekstach, a następnie ustaleniu podobieństw i/lub różnic między nimi i przedstawieniu wniosków wynikających z zestawienia tych podobieństw/różnic. Zadaniem zdającego jest uzasadnienie postawionej tezy/hipotezy interpretacyjnej dotyczącej obu porównywanych utworów przez wskazanie rzeczowych argumentów pozwalających na jej uprawomocnienie. Część argumentacyjna powinna zawierać ustalenia analityczne dotyczące na przykład:

- elementów sytuacji komunikacyjnych dostrzeżonych w utworach;
- kompozycji tekstów oraz ich funkcji;
- cech stylu wypowiedzi i użytych w nich środków językowych (zwłaszcza o charakterze artystycznym) oraz ich funkcji;
- dosłownych i niedosłownych znaczeń poszczególnych elementów utworów (w tym ich tytułów), zwłaszcza metaforycznych, alegorycznych i symbolicznych;
- przynależności gatunkowej tekstów;
- kreacji świata przedstawionego (w tym funkcji motywów literackich w przeczytanych tekstach);
- odwołań do kontekstów, ze szczególnym uwzględnieniem innych tekstów kultury.

Praca interpretacyjna winna zawierać wyprowadzone z tych ustaleń wnioski służące osiągnięciu głównego celu pracy, czyli zaprezentowaniu podobieństw/różnic w całościowych sensach utworów.

Zdający może zbudować wypowiedź w rozmaity sposób: w porządku linearnym prowadzącym od poszczególnych ustaleń analitycznych do wniosków natury ogólnej; w porządku linearnym prowadzącym od postawienia tezy/hipotezy, poprzez prezentację argumentów w postaci ustaleń szczegółowych po sformułowanie wniosku; w porządku nielinearnym – zgodnie z pojawiającymi się skojarzeniami, rozszerzającymi krąg ustaleń lub zawężającymi i pogłębiającymi je.

Interpretacja porównawcza dwóch tekstów literackich winna przybrać formę wypowiedzi argumentacyjnej. Ma ona służyć sprawdzeniu umiejętności zdającego z zakresu tworzenia wypowiedzi pisemnej zgodnie z podstawowymi regułami jej organizacji, zachowującej zasady spójności znaczeniowej i logicznej, posiadającej czytelną kompozycję, a także spójnej, stosownej i funkcjonalnej pod względem stylistycznym. Wypracowanie nie może liczyć mniej niż 300 słów.

Zdający, realizując tę formę wypowiedzi, ma wykazać się umiejętnościami opisanymi w podstawie programowej na poziomie wymagań szczegółowych w zakresie analizy i interpretacji tekstów kultury.

Przykładowe zadania na egzamin pisemny na poziomie rozszerzonym przedstawiono w *Informatorze* na stronach 39–62.

Ocenianie – egzamin pisemny na poziomie rozszerzonym

Oceny wypracowań dokonują egzaminatorzy okręgowej komisji egzaminacyjnej, przyznając punkty zgodnie z kryteriami oceny wypracowania.

Za wykonanie zadań egzaminacyjnych na poziomie rozszerzonym zdający może otrzymać maksymalnie 63 punkty, w tym:

- za część testową – 13 punktów,
- za przekład – 20 punktów
- za wypracowanie – 30 punktów.

Ocena testu

W części sprawdzającej rozumienie czytanego tekstu każda odpowiedź na zawarte w arkuszu zadania otwarte i zamknięte jest punktowana. Liczba punktów podana jest w arkuszu egzaminacyjnym obok zadania, a w kryteriach oceniania uszczegółowione są zasady przyznawania punktów.

Ocena przekładu

W części sprawdzającej umiejętność przekładu tekstu kaszubskiego na język polski punktowane są poszczególne elementy przekładu, a wśród nich szczególnie: umiejętność odczytywania tekstu, rozumienie poszczególnych wyrazów, frazeologizmów, całościowe rozumienie tekstu, rozumienie struktur gramatycznych, rozumienie znaczenia elementów spajających, czynna znajomość leksyki.

Liczba punktów podana jest w arkuszu egzaminacyjnym obok zadania, a w kryteriach oceniania uszczegółowione są zasady przyznawania punktów.

Waga poszczególnych aspektów ocenianych w trakcie tej części egzaminu jest następująca:

- przekład poszczególnych wyrazów (znajomość leksyki): 25% (5 pkt)
- translacja związków frazeologicznych (wyrażeń, zwrotów, fraz, idiomów): 25 % (5 pkt)
- przekład struktur gramatycznych (poprawny przekład rzeczowników, przymiotników, zaimków, liczebników, czasowników z zastosowaniem wiedzy na temat różnorodności ich gramatycznych form): 35 % (7 pkt)
- poprawne odczytywanie znaczeń elementów spajających, dostrzeganie ich wieloznaczności (spójniki, partykuły, przyimki, wykrzykniki): 15% (3 pkt)

Ocena wypracowania

W ocenie wypracowań za kryteria najważniejsze uznaje się:

- w przypadku wypowiedzi argumentacyjnej: określenie problemu podjętego w tekście i sformułowanie stanowiska wobec rozwiązania przyjętego przez autora tekstu,
- w przypadku interpretacji porównawczej: sformułowanie koncepcji porównywania utworów i uzasadnienie tezy interpretacyjnej.

Za kryteria wspomagające w obu formach gatunkowych uznaje się: poprawność rzeczową, zamysł kompozycyjny, spójność lokalną tekstu, styl tekstu, poprawność językową i poprawność zapisu.

Szczegółowe kryteria oceniania wypowiedzi w części pisemnej egzaminu maturalnego z języka kaszubskiego na poziomie rozszerzonym zostały przedstawione na kolejnych stronach.

Kryteria oceny wypowiedzi argumentacyjnej

A	Określenie problemu	B	Sformułowanie stanowiska wobec rozwiązania przyjętego przez autora tekstu	C	Poprawność rzeczowa	D	Zamysł kompozycyjny	E	Spójność lokalna	F	Styl tekstu	G	Poprawność językowa	H	Poprawność zapisu
6	Określenie problemu zgodne z tekstem i pełne	6	Stanowisko adekwatne do tekstu i pełne	2	Brak błędów rzeczowych	4	Kompozycja funkcjonalna	2	Pełna spójność wypowiedzi lub nieznaczne zaburzenia spójności	3	Styl stosowny	4	Brak błędów lub nieliczne błędy nierażące	3	Zapis w pełni poprawny lub nieliczne błędy nierażące
4	Określenie problemu zgodne z tekstem, ale niepełne	4	Stanowisko adekwatne do tekstu, ale niepełne			2	Zaburzenia funkcjonalności kompozycji	1	Znaczne zaburzenia spójności	2	Styl częściowo stosowny	2	Liczne błędy nierażące lub nieliczne błędy rażące	2	Liczne błędy nierażące lub nieliczne błędy rażące
2	Określenie problemu częściowo zgodne z tekstem	2	Stanowisko częściowo adekwatne do tekstu												
0	Brak określenia problemu lub problem niezgodny z tekstem	0	Brak stanowiska lub stanowisko nieadekwatne do tekstu	0	Jeden błąd lub więcej błędów rzeczowych	0	Brak zamysłu kompozycyjnego	0	Wypowiedź niespójna	0	Styl niestosowny	0	Liczne błędy rażące	0	Liczne błędy rażące

UWAGA

Jeśli w kategorii A praca uzyska 0 punktów, egzaminator nie przyznaje punktów w pozostałych kategoriach.

Jeśli w kategorii A praca uzyska 2 punkty, a w kategorii B – 0 punktów, egzaminator nie przyznaje punktów w pozostałych kategoriach.

Jeśli praca składa się z mniej niż 300 słów, egzaminator przyznaje punkty tylko w kategoriach A, B i C.

Pojawienie się rzeczowego błędu kardynalnego dyskwalifikuje pracę – zdający otrzymuje 0 punktów.

Objaśnienia

A. Określenie problemu. Zdający powinien zrozumieć, jaki problem podejmuje autor w przedstawionym fragmencie tekstu, i sformułować ten problem. Określenie problemu jest oceniane ze względu na to, czy jest **zgodne z tekstem** i czy jest **pełne**.

- Określenie problemu uważa się za **pełne**, jeśli praca zawiera zarówno odtworzenie problemu (np. w postaci pytania), jak i jego interpretację, czyli umieszczenie tego problemu w odpowiednim kontekście. Interpretacja problemu powinna być uzasadniona (np. wagę problemu można uzasadnić jego historycznymi uwarunkowaniami lub współczesnymi implikacjami).
- Określenie problemu uważa się za **niepełne**, jeśli praca nie zawiera interpretacji trafnie rozpoznanego problemu.
- Określenie problemu uważa się za **częściowo zgodne** z tekstem, jeśli zdający nie w pełni rozpoznaje problem główny lub wydobycza z tekstu tylko problem drugorzędny.

B. Sformułowanie stanowiska zdającego wobec rozwiązania przyjętego przez autora tekstu

Zdający powinien **omówić i ocenić rozwiązanie** zaproponowane przez autora w przedstawionym tekście. Sformułowanie stanowiska zdającego wobec rozwiązania przyjętego przez autora tekstu jest oceniane ze względu na to, czy jest **adekwatne do tekstu** i czy jest **pełne**.

- Sformułowanie stanowiska wobec rozwiązania przyjętego przez autora tekstu **częściowo adekwatne do tekstu** zniekształca rozwiązanie proponowane przez autora.
- Sformułowanie stanowiska wobec rozwiązania przyjętego przez autora tekstu uważa się za **pełne**, gdy zawiera ono odtworzenie rozwiązania przyjętego przez autora tekstu oraz trafne odwołania do innych tekstów kultury uzasadniające stanowisko zdającego.
- Sformułowanie stanowiska wobec rozwiązania przyjętego przez autora tekstu uważa się za **niepełne**, kiedy brak trafnego odwołania do innych tekstów kultury uzasadniających stanowisko zdającego.

C. Poprawność rzeczową ocenia się na podstawie liczby błędów rzeczowych. Pomyłki (np. w nazwach własnych lub datach) niewpływające na sformułowanie stanowiska wobec rozwiązania przyjętego przez autora tekstu uważa się za usterki, a nie błędy rzeczowe.

Błąd kardynalny to błąd rzeczowy świadczący o nieznanym: (1) tekstu kultury, do którego odwołuje się zdający oraz (2) kontekstu interpretacyjnego przywołanego przez zdającego.

D. Zamyśl kompozycyjny ocenia się ze względu na **funkcjonalność segmentacji i uporządkowania tekstu** zgodnie z gatunkiem wypowiedzi. Należy wziąć pod uwagę, czy w tekście zostały wyodrębnione – językowo i graficznie – części pracy i akapity niezbędne dla jasnego sformułowania stanowiska i uzasadniających go argumentów oraz czy wyodrębnione części i akapity są uporządkowane konsekwentnie (bez luk i zbędnych powtórzeń).

- Kompozycja jest **funkcjonalna**, jeśli podział tekstu na segmenty (części) i ich porządek (układ) są ściśle powiązane z porządkiem treści i realizowanymi w tekście funkcjami retorycznymi. Odejście od zasady trójdzielnej kompozycji nie jest błędem, jeśli segmentacja jest funkcjonalna.

Wagę zaburzenia funkcjonalności ocenia egzaminator na podstawie całości pracy (np. brak zakończenia w pracy, w której zdający jasno rozwija swoją myśl, uznaje się za niewielkie zaburzenie, natomiast brak rozdzielenia interpretacji problemu od interpretacji rozwiązania lub podważenie w zakończeniu wcześniejszych wywodów – za znaczne zaburzenie).

E. Spójność lokalną ocenia się na podstawie zgodności logicznej i gramatycznej między kolejnymi, znajdującymi się w bezpośrednim sąsiedztwie zdaniem w akapitach. Znaczne zaburzenia spójności wypowiedzi to np. akapity zbudowane z sekwencji zdań niepowiązanych ze sobą ani logicznie, ani gramatycznie (potok luźnych myśli, skojarzeń).

F. Styl tekstu napisanego przez zdającego ocenia się ze względu na **stosowność**.

Styl uznaje się za stosowny, jeśli zachowana jest zasada *decorum* (dobór środków językowych jest celowy i adekwatny do wybranego przez zdającego gatunku wypowiedzi, sytuacji egzaminacyjnej, tematu i intencji wypowiedzi oraz odmiany pisanej języka). Dopuszcza się drobne, sporadyczne odstępstwa od stosowności.

Styl częściowo stosowny dotyczy wypowiedzi, w której zdający niefunkcjonalnie łączy różne style, nie kontroluje jednolitości stylu – np. w wypowiedzi pojawiają się wyrazy i konstrukcje z języka potocznego, nieoficjalnego, wtręty ze stylu urzędowego, nadmierna metaforyka.

Mieszanie różnych stylów wypowiedzi uznaje się za uzasadnione, jeśli jest funkcjonalne.

Styl jest niestosowny, jeśli wypowiedź zawiera np. wulgaryzmy lub ma charakter obraźliwy.

Styl wypracowania nie musi być zgodny z upodobaniami stylistycznymi egzaminatora.

G. Poprawność językową ocenia się ze względu na **liczbę** i **wagę** błędów składniowych, leksykalnych, słowotwórczych, frazeologicznych, fleksyjnych i stylistycznych.

Błąd stylistyczny to konstrukcja zgodna z normą językową, ale niewłaściwa w sytuacji, w której powstaje tekst, oraz nieodpowiednia dla stylu, w jakim tekst jest pisany, np. udziwniona metafora, niefunkcjonalny kolokwializm, wulgaryzm, nieuzasadnione powtórzenie leksykalne lub składniowe. Błędów logicznych nie uznaje się za błędy stylistyczne.

H. Poprawność zapisu ocenia się ze względu na **liczbę** błędów ortograficznych i interpunkcyjnych (szacowaną odpowiednio do objętości tekstu) oraz ich **wagę** (błędy rażące i nierażące). Za **błąd rażący** uznaje się błąd, który polega na naruszeniu ogólnej reguły ortograficznej lub interpunkcyjnej w zapisie słów lub fraz o wysokiej frekwencji.

Kryteria oceny interpretacji porównawczej

A	Koncepcja porównywania utworów	B	Uzasadnienie tezy interpretacyjnej	C	Poprawność rzeczowa	D	Zamysł kompozycyjny	E	Spójność lokalna	F	Styl tekstu	G	Poprawność językowa	H	Poprawność zapisu
4	Koncepcja niesprzeczna z utworami i spójna	9	Uzasadnienie trafne, pogłębione	2	Brak błędów rzeczowych	3	Kompozycja funkcjonalna	2	Pełna spójność wypowiedzi lub nieznaczne zaburzenia spójności	3	Styl stosowny	4	Brak błędów lub nieliczne błędy nierażące	3	Zapis w pełni poprawny lub nieliczne błędy nierażące
2	Koncepcja niesprzeczna z utworami i częściowo spójna	6	Uzasadnienie trafne, ale niepogłębione							2	Styl częściowo stosowny	2	Liczne błędy nierażące lub nieliczne błędy rażące	2	Liczne błędy nierażące lub nieliczne błędy rażące
1	Koncepcja częściowo sprzeczna z utworami	3	Uzasadnienie częściowo trafne							1	Zaburzenia funkcjonalności kompozycji	1	Znaczne zaburzenia spójności		
0	Koncepcja sprzeczna z utworami lub brak koncepcji	0	Brak trafnych argumentów uzasadniających interpretację porównawczą	0	Jeden błąd lub więcej błędów rzeczowych	0	Brak zamysłu kompozycyjnego	0	Wypowiedź niespójna	0	Styl niestosowny	0	Liczne błędy rażące	0	Liczne błędy rażące

UWAGA

Jeśli w kategorii A praca uzyska 0 punktów, egzaminator nie przyznaje punktów w pozostałych kategoriach.

Jeśli w kategorii A praca uzyska 1 punkt, a w kategorii B – 0 punktów, egzaminator nie przyznaje punktów w pozostałych kategoriach.

Jeśli praca składa się z mniej niż 300 słów, egzaminator przyznaje punkty tylko w kategoriach A, B i C.

Pojawienie się rzeczowego błędu kardynalnego dyskwalifikuje pracę – zdający otrzymuje 0 punktów.

Objaśnienia

A. Koncepcja interpretacji porównawczej jest efektem poszukiwania przez zdającego sensów wynikających z zestawienia tekstów i wymaga ustalenia pewnych obszarów porównania, w których szuka się podobieństw i/lub różnic między utworami, a następnie wyciąga z tego wnioski. Koncepcja jest oceniana ze względu na to, czy jest **niesprzeczna z utworami** i czy jest **spójna**.

- Koncepcja jest **niesprzeczna z utworami**, jeśli znajduje potwierdzenia w obu tekstach, przy czym porównywane obszary są dla tekstów trafne i istotne, a nie drugorzędne.
Koncepcja jest **częściowo sprzeczna** z utworami, jeśli jedynie we fragmentach (lub fragmencie) znajduje potwierdzenie w tekstach lub porównywane obszary są dla tekstów drugorzędne.
Koncepcja jest **całkowicie sprzeczna** z utworami, jeśli nawet we fragmentach (lub fragmencie) nie znajduje potwierdzenia w tekstach.
- Koncepcja jest **spójna**, gdy wypowiedź w sposób wystarczający dla uzasadnienia tezy/hipotezy interpretacyjnej obejmuje i łączy w całość sensy obu utworów.
- Koncepcja jest **częściowo spójna**, gdy wypowiedź obejmuje i łączy sensy obu utworów, ale w sposób niewystarczający dla uzasadnienia tezy/hipotezy interpretacyjnej.
- Koncepcja jest **niespójna**, gdy wypowiedź obejmuje sensy każdego tekstu, ale ich nie łączy (tzn. wypowiedź składa się z dwóch niepowiązanych ze sobą interpretacji).
Brak koncepcji to brak wskazania zasady zestawienia utworów.

B. Uzasadnienie interpretacji jest oceniane ze względu na to, czy jest **trafne** i czy jest **pogłębione**.

- Uzasadnienie **trafne** zawiera wyłącznie **powiązane z tekstami argumenty na rzecz odczytania sensów wynikających z zestawienia utworów**. Argumenty muszą wynikać ze sfunkcjonalizowanej analizy, to znaczy wywodzić się z formy lub/i treści tekstów.
Uzasadnienie jest częściowo trafne, jeśli w pracy oprócz niepowiązanych z tekstami lub/i niewynikających ze sfunkcjonalizowanej analizy argumentów pojawi się przynajmniej jeden argument powiązany z tekstami i wynikający ze sfunkcjonalizowanej analizy.
- Uzasadnienie jest **pogłębione**, jeśli jest osadzone nie tylko w tekstach, ale także w potwierdzonych tekstami i przyjętą koncepcją porównywania utworów kontekstach (np. biograficznym, historycznoliterackim, filozoficznym, kulturowym). Zdający powinien choć częściowo rozwinąć przywołany kontekst, aby uzasadnić jego pojawienie się.
- Uzasadnienie jest **niepogłębione**, gdy wszystkie argumenty są sfunkcjonalizowane, ale zdający przywołał je tylko z tekstów albo tylko z kontekstów.

C. Poprawność rzeczową ocenia się na podstawie liczby błędów rzeczowych. Pomyłki (np. w nazwach własnych lub datach) niewpływające na koncepcję interpretacyjną uważa się za usterki, a nie błędy rzeczowe.

Błąd kardynalny to błąd rzeczowy świadczący o nieznamości: (1) tekstu kultury, do którego odwołuje się zdający oraz (2) kontekstu interpretacyjnego przywołanego przez zdającego.

D. Kompozycję ocenia się ze względu na **funkcjonalność segmentacji i uporządkowania tekstu** zgodnie z wybranym przez zdającego gatunkiem wypowiedzi. Należy wziąć pod uwagę, czy w tekście zostały wyodrębnione – językowo i graficznie – części pracy i akapity niezbędne dla jasnego przedstawienia koncepcji interpretacyjnej i uzasadniających ją argumentów oraz czy wyodrębnione części i akapity są logicznie i konsekwentnie uporządkowane (bez luk i zbędnych powtórzeń).

Kompozycja jest **funkcjonalna**, jeśli podział tekstu na segmenty (części) i ich porządek (układ) są ściśle powiązane z porządkiem treści i realizowanymi w tekście funkcjami retorycznymi. Odejście od zasady trójdzielnej kompozycji nie jest błędem, jeśli segmentacja jest funkcjonalna.

E. Spójność lokalną ocenia się na podstawie zgodności logicznej i gramatycznej między kolejnymi, znajdującymi się w bezpośrednim sąsiedztwie zdaniami w akapitach. Znaczące zaburzenia spójności wypowiedzi to np. akapity zbudowane z sekwencji zdań niepowiązanych ze sobą ani logicznie, ani gramatycznie (potok luźnych myśli, skojarzeń).

F. Styl tekstu napisanego przez zdającego ocenia się ze względu na **stosowność**.

Styl uznaje się za stosowny, jeśli zachowana jest zasada *decorum* (dobór środków językowych jest celowy i adekwatny do wybranego przez zdającego gatunku wypowiedzi, sytuacji egzaminacyjnej, tematu i intencji wypowiedzi oraz odmiany pisanej języka). Dopuszcza się drobne, sporadyczne odstępstwa od stosowności.

Styl częściowo stosowny dotyczy wypowiedzi, w której zdający niefunkcjonalnie łączy różne style, nie kontroluje jednolitości stylu – np. w wypowiedzi pojawiają się wyrazy i konstrukcje z języka potocznego, nieoficjalnego, wtręty ze stylu urzędowego, nadmierna metaforyka.

Mieszanie różnych stylów wypowiedzi uznaje się za uzasadnione, jeśli jest funkcjonalne.

Styl jest niestosowny, jeśli wypowiedź zawiera np. wulgaryzmy lub ma charakter obraźliwy.

Styl wypracowania nie musi być zgodny z upodobaniami stylistycznymi egzaminatora.

G. Poprawność językową ocenia się ze względu na **liczbę** i **wagę** błędów składniowych, leksykalnych, słowotwórczych, frazeologicznych, fleksyjnych i stylistycznych.

Błąd stylistyczny to konstrukcja zgodna z normą językową, ale niewłaściwa w sytuacji, w której powstaje tekst, oraz nieodpowiednia dla stylu, w jakim tekst jest pisany, np. udziwniona metafora, niefunkcjonalny kolokwializm, wulgaryzm, nieuzasadnione powtórzenie leksykalne lub składniowe. Błędów logicznych nie uznaje się za błędy stylistyczne.

H. Poprawność zapisu ocenia się ze względu na **liczbę** błędów ortograficznych i interpunkcyjnych (szacowaną odpowiednio do objętości tekstu) oraz ich **wagę** (błędy rażące i nierażące). Za **błąd rażący** uznaje się błąd, który polega na naruszeniu ogólnej reguły ortograficznej lub interpunkcyjnej w zapisie słów lub fraz o wysokiej frekwencji.

1.5. LISTA LEKTUR

* – lektury obowiązkowe

PROZA

1. Ceynowa Florian, *Rozmòwa Pòlòcha z Kaszëbą**
2. Derdowski Hieronim, *Ò panu Czòrlińszim co do Pùcka pò sècë jachòt**
3. Drzeżdżon Jan, *Twarz Smãtka** (fragm.)
4. Drzeżdżon Roman, wybór felietonów
5. Janke Stanisław, wybór opowiadań
6. kaszubski przekład *Biblii* (fragm.)
7. Labuda Aleksander, wybór felietonów ze zbioru *Gùczów Mack gòdò*
8. Łajming Anna, *Opowiadania* (wybór)
9. Majkowski Aleksander, *Žëcé i przigòdë Remùsa**
10. Natrzecy Jan, *Kòmùda* (frag.)
11. Zbrzyca Jan, *W stolëcë chmùrników* (fragm.).

LIRYKA

12. Bieszk Stefan, sonety (wybór) *
13. Drzeżdżon Jan, *Przëszlë do mie**
14. Drzeżdżon Jan, wybór wierszy
15. Heyke Leon, erotyki*
16. Heyke Leon, poemat *Dobrogòst i Miłoslawa* (fragm.)
17. Heyke Leon, wybór wierszy
18. Karnowski Jan, *Nasza mòwa**
19. Karnowski Jan, wybór wierszy
20. Nagel Alojzy, wybór wierszy
21. Nagel Alojzy, *Nie spiéwòj pùsti nocë**
22. Pepliński Antoni, wybór pieśni
23. Piepka Jan, wybór wierszy
24. Sędzicki Franciszek, wybór wierszy
25. Sychta Bernard, *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej* (wybrane hasła)
26. Trepczyk Jan, wybór wierszy i pieśni
27. Walkusz Jan, wybór wierszy; *Sztrądã słowa* (fragm.)
28. wybór współczesnych utworów lirycznych
29. Zbrzyca Jan, wybór wierszy

DRAMAT

30. Karnowski Jan, *Scynanié kani* (fragm.);
31. Rompski Jan, wybrany dramat (fragm.);
32. Sychta Bernard; *Hanka sã żeni* *

INNE

Natrzecy Jan, *Szczeniã Swiãców* (frag);
publicystyka, np. z miesięcznika „Pomerania”;
współczesne teksty literackie do wyboru przez uczniów i nauczyciela

INNE TEKSTY KULTURY

Film, teatr, sztuka ludowa, muzyka kaszubska

PRZEKŁADY LITERATURY POWSZECHNEJ (wybrane fragmenty lub teksty)

1. Pan Tadeusz
2. Treny
3. Bajki Kryłowa
4. Romeo i Julia
5. Witold Gombrowicz *Zdënk* (tłum. Hanna Makurat)

INNE TEKSTY POMOCNICZE

Bedeker kaszubski, R. Ostrowska, I. Trojanowska;
Język kaszubski. Poradnik encyklopedyczny, pod red. J. Tredera;
Nowy bedeker kaszubski, T. Bolduan;
Przësłowie samò sã rodzy w głowie, J. Pomierska;
J. Samp, *Mitopeje bałtyckie*.

2.1.

Przykładowe zadania z języka kaszubskiego z rozwiązaniami.
Część ustna

Zadania w *Informatorze* nie wyczerpują wszystkich typów zadań, które mogą wystąpić w arkuszu egzaminacyjnym. Nie ilustrują również wszystkich wymagań z zakresu języka kaszubskiego zawartych w podstawie programowej.

Zadanie 1.

Òdwòliwając sã do przedstawionégò niżi òbrazu Kristinë Dering zatitlowónégò *Bòrowò Cotka* i do òpisènkù Bòrowi Cotczy ze Słowarza B. Sëchtë, a téż na spòdlim jinégò znónégò tekstu kùlturë, przedstawi pòstac Bòrowi Cotczy i ji znaczenië w kaszëbsczi kùlturze.

Kristina Dering, „Bòrowò Cotka”

Źródło: A. Labuda, *Bògòwie i dëchë naj przodków. Przëłożènk do kaszëbsczi mitologii. Bogowie i duchy naszych przodków. Przyczynek do kaszubskiej mitologii*, tłum. J. Labudda, Bolszewo 2011.

W demónologii pòłniowëch Kaszëbów duch, co sã òpiekùje bòrama i lasama. Chróni bòrë przed wiatrã i bürzã, płacze, jak scynają drzewa. Nie darëje temù, co bë miòł chãc łómac młodé drzewka i wietewczy, bez pòtrzebë zrëwac kwiatë i wëbierac ptòchóm jòjka z gniòzdów. Dlò taczégò ni ma w ji òczach zmiłowaniò, swòją czarzélską mòcã zamieni gò w jałowc, abò wësle na niego ùrmã tnącëch mëgów czë łaséców, a nawetka kàsającëch żnijów. Pierwi słužilë ji téż wilczy, chtërne wënëkiwałë rowarzi z lasu. Òb czas jachtë dzëwizna szukò ù ni retènkù przed smiertelnã kùlã. Nié dzëwòta tej, że kòchają jã za to drzewa, ptòchë i zwierzëna. Czedë jidze przez bòr, wësoczé chójczy i danë głosno szëmiã i klóniają przed nią swòje zelóné kòrunë, witają jã spiëwanim sykòrczi, cziziczci i czëpnice,

na sztót przestôwô klepac niezmòrdowóny kòwòl i lasowi doktór – dzédzón, a zajce i wieszczówczy cmùlã sã kòl ji nóg. Nié leno bòrà i jegò mieszkãncama òpiekùje sã Bòrowô Cotka, ale téż lédzama, chtèrny nawiedzają prodzi ji zelonégò królestwa. Na przèmiòr bróni jich przed cotama i maniewidama, jaczich w bòrze je fùlno. W deszczu dôwô jim ù se schrónié. Tèch co zblãdzëlë w bòrze prowadzi do swòjégò drzewianégò dwòru, gdzie dôwô jedzenié, a jak je pòdze òstòwiò ù se na noc i dopiérze reno pòkazëje drogã do chëczi. Dozérò dzecë spiãcë w lese, sèpie do jich zbónków i kòszików malënë, bòrowczy abò grzëbë. Starszim, co przechòdają abò przejëdzają przez bór, rozdôwô dôrënczi dlô dzecy. Kaszëbi przedstòwiają so Bòrowã Cotkã jakno miłã starëszkã w ruchnach szlachùjącëch za bòrà, jaczégò je paniã i òpiekùnką, to je w czerwiony szace jak pién chójczy i zelonym pasu z jiglënë. We włosach mò diadem z szëszków. W lewi rãce trzimie kòsz wëfùlowóny lasowim brzadã, a w prawi czij, jaczim sã pòdpiérò. Czasã w drodze pò lese towarzã ji bòrowé kòzë.

Na spòdlim: B. Sychta, *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, t. I, Wrocław – Warszawa – Kraków 1967, s. 57–58.

Wymagania ogólne

III. Samodzielne tworzenie wypowiedzi ustnych w języku kaszubskim; posługiwanie się rozwiniętym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

V. Analiza i interpretacja tekstów kultury (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Wymagania szczegółowe

3.4. Zdający tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki (stawia tezę, dobiera i porządkuje argumenty, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

3.7. Zdający publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź, dbając o dźwiękową wyrazistość przekazu (w tym tempo mowy i donośność) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

5.8. Zdający rozpoznaje podstawowe motywy, aluzje literackie, symbole kulturowe i znaki tradycji oraz określa ich funkcje w utworze; rozpoznaje retoryczną organizację wypowiedzi (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Przykładowa realizacja zadania

Określenie problemu/Opisanie sprawy

Kaszëbi mają wiele ciekawëch pòstaców w swòji mitologii. Jedną z taczich pòstaców je duch lasów zwóny Bòrowã Cotkã.

Teza/Teza

Bòrowô Cotka je rozmajice przedstòwiònô w kaszëbskich dowodach: rôz jakno strogòtlëwi duch bòrów i lédzchi przëpòmòznic, jinszim razã jakno niebezpieczny procënnik człowieka, chtèren nie lédô lasowëch niszcotów. Je to baro ciekawô pòstac, znónô szerok w kaszëbsczij kùlturze, a òsoblëwie w lëteraturze.

Argumenty/Argumentë

1. Bòrowô Cotka nie je jedynym dëchã lasu, je jich w kaszëbsczij mitologii wicy. Juwerno jak òna lasama òpiekùje sã téż ji bracyna – Bòrowc.
2. Mò òna w se wiele dobrocë i zëczlëwotë, ale pòtrafi téż sã gòrzëc.
3. Do pòdpiéraniò we wanożenim pò lese służy ji sãkati czij, jaczégò òb czas znerwòwaniò mòże ùzëc na niepòcëjòszów we wiòldzim gòrzu.
4. Przë se mò wiedno kòsz wëfùlowóny darama lasu, a téż bawidlama dlô dzecy, chtèrne òsoblëwie lubi.

5. Òpiekùje sã lasowima drzewama, roslënama i ptôchama. Chróni je przed wiatrã, deszczã i wiedno płacze, czedë scynóné są drzewa.
6. Nie bòji sã ji nawetka dzëczy zwiërz, chtëren cmùli sã kòl ji nóg.
7. W robòce wespółòżenié dôwają ji rabùszné zwierzãta, chtërne nikògo sã nie bòją, a Bòrowi Cotczy òsoblëwie slëchają.
8. Czedë sã pòjòwiô w bòrze, ceszã sã ji wszëtcë mieszkãncë lasu, nawet stolemné drzewiãta klóniãją sã przed niã.
9. Dobrëch lëdzy wiedno wespółògò: prowadzi w place fùlné lasowégò brzadu, chróni przed maniwidama, deszczã, dôwò schrónienié na noc, wëprowôdzô zagùbionëch w lese na jegò zberk.
10. Dzecóm pòmògò nafulowac sklónczy jagòdama, bòrówkama, malënama.
11. Starszim dôwò bawidła dlô dzecy, òsoblëwie przed Gòdama.
12. Nie lëdò w lese nipòcëjòszów, robi jim na przék, gùbi drogã do chëczy, wësylô dzëczégò zwierzã naprocëm.
13. Òsoblëwã karã za niszczenié drzew i roslënow je zamiana nipòcëch lëdzy w jałowc.
14. Ti, co nie szónëją nôtërë, mògã téz sã dozdac atakù mëgów, łasëcow i znijów.
15. Wedle òpisënkù z tekstu Bòrowò Cotka je przëòbloklò w ruchna zrobioné z darów lasu, ji pòstac colemało je pòkòzywónò w ruchnach przëszëkòwónëch z lasowëch dôrënków: wietewków, jiglënë, lëstów, lasowégò brzadu; chòdzy w sëkni szlachùjący za kórã chójczy.
16. Përznã jinaczi je pòkòzónò Bòrowò Cotka na malënkù Kristinë Dering: je to dzysdniowò białka, w zwiëwnëch ruchnach.
17. Wëzwëskóné do malowaniò òbleczeniów farwë nie pasëją do tëch òpisónëch w tekscë. Na malënkù królëje lilewò farwa (miast czerwiony, bruny).
18. We włosach miast szëszków są kwiatë.
19. Skarnie Bòrowi Cotczy wskazëją na zamëszlënié, zajiscenié. Cos jã grëze, mò jaczis jiwer.
20. Z òpòwiòstczy ze *Słowarza wëchòdò*, że je to miłò starëszka, na òdjimkù widzëmë równak niëstòrã i zajiscòną białkã.

Podsumowanie/Zesëmòwanié

Bòrowò Cotka je baro cekawã pòstacã, gòdò sã ò ni w lëteracczich dowodach, a òsoblëwie w trójnëch tekstach dlô dzecy. Kaszëbskò kùltura zwëska dzãka temù mòtiwòwi wiele cekawëch tresców. Je to jeden z przëdnëch i lepi znónëch elementów kaszëbsczë mitologii, chãtno wëzwëskiwónëch do dzejaniò z ùczniama, ale jak je widzec na dorzeszonym òdjimkù, mającym téz przëdny mòl w dzejaniach dorosłëch: àutorów tekstów, malarzów, na gwës téz żłobiarzów i jinëch kùnsztarzów.

Zadanie 2.

Na spòdlim niżi pòdóny wiërtë Stanisława Sengera *Kòlorë kaszëbsczégò haftu*, a téz jinégò tekstu kùlturë, przedstawi widzalòscë kaszëbsczégò wëziwkù.

Stanisłòw Senger

Kòlorë kaszëbsczégò haftu

Czej chcesz, białeczkò, zebë haft kaszëbsczë
 Mùzykã zagròl kòlorów,
 Na swiat sã przëzdrzë daleczy i blisczi
 A tedë dokònòj wëbòru.
 Na piãkné sã przëzdrzë zelóné lasë,
 Na łączi przë rzëczkach, dąbrowë,
 To ùdrzisz, że òne w latowim czasu
 Zelonosc mają gòdowã.

Zôs w mòrszczich falach, jezòrnëch òczkach,
 Nad tobą w górze niebò je mòdrawé,
 Tã barwã widzysz téż w strëgach i rzëczkach
 I w òczach mùlka stesknionëch i łzawëch.

Na brzegù mòrza, tam na naju sztrądze
 Piòsk leżi żòłti, jakbë jantarowi,
 Tak zôs mòsz barwã na naszym lądze
 I żòłtosć kòloru gòtowã.

Że smùtnò bëła najégò lëdu dola,
 Że w cãżczim trudze leno bұлwë sadzył,
 Że czòrnã nocã cãżëła niewòla,
 Że z czòrnym losã gbùr bëł cygã w zwadze,

Temù téż w hafce je kãsyrnk czòrnégò.
 Na bruné chójczy zdrzë téż, co na strażë
 W bòrach stojalë dlò lëdu naszégò
 I brunã niosłë żëwicã lëdzóm w darze.

W zemiã czerwiony krwi wiele wsąkało,
 Bë wòlnò bëła nasza zemia, spiëwa
 I żebë wkòło ni wcyg rozbrzmiëwała
 Kaszëbskò-pòlskò naja piãknò mòwa

Źródło: R. Ostrowska, I. Trojanowska, *Bedekeer kaszubski*, Gdańsk 1978, s. 149.

Kaszëbszi wësziwk i jantarë, òdjimk Wanda Lew-Czedrowskò

Wymagania ogólne

III. Samodzielne tworzenie wypowiedzi ustnych w języku kaszubskim; posługiwanie się rozwiniętym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

V. Analiza i interpretacja tekstów kultury (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Wymagania szczegółowe

3.4. Zdający tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki (stawia tezę, dobiera i porządkuje argumenty, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

3.7. Zdający publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź, dbając o dźwiękową wyrazistość przekazu (w tym tempo mowy i donośność) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

5.8. Zdający rozpoznaje podstawowe motywy, aluzje literackie, symbole kulturowe i znaki tradycji oraz określa ich funkcje w utworze; rozpoznaje retoryczne organizacje wypowiedzi (wymaganie z IV etapu kształcenia)

5.2. Zdający określa problematykę utworu (wymaganie z IV etapu kształcenia)

5.3. Zdający odczytuje treści symboliczne utworu (wymaganie z IV etapu kształcenia)

5.4. Zdający wskazuje zastosowane w utworze językowe środki wyrazu artystycznego (wymaganie z IV etapu kształcenia)

5.9. Zdający wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu (tytuł, podtytuł, puenta, kompozycja, słowa-kлючe, motto) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

5.11. Zdający dostrzega obecne w utworach literackich oraz innych tekstach kultury wartości regionalne, narodowe i uniwersalne (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Przykładowa realizacja zadania**Określenie problemu/Opisanie sprawy**

Kaszëbskô kùltura je baro bòkadnô, tak ta materialnô, jak i ta dëchòwô. Jednym z dzéłów kùlturë materialny je wësziwk. Kaszëbi bùszniã sã rozmajitima szkòłama wësziwkù. Niejedne z nich mają ju czilewiekòwã tradycjã.

Teza/ Teza

Kaszëbszczé wësziwczì mògã bëc baro farwné, ale nôbarzi znónô je sémfëfarwnô szkòła wësziwù. Ò taczim prawie wësziwkù je gòdka we wiérzce Stanisława Sengera. Kòzdô z farwów mò przëpisóné jaczés znaczenié wzãté z historii, kròjmalënkù czë rodë. Jak sã zdrzi na wësziw òkã miłotnika lëteraturë, chtëren zna je np. wiërtã Sengera, to widzy sã nié leno zwëczajny dokòz lëdzczich rãk, ale dzéło kùnsztu.

Argumenty/Argumentë

1. Wësziwk wëkòný na lnianym plòtnie, farwnyma nitkama, je ùcechã dlô òka – prawie jakbë „gròł mùzykã kòlorów”.

2. Natchnienié do projektowaniô mòdlów lëdze brelë z òkòlégò, pòblëznégò Kaszëbóm swiata. Pierszi wësziw, wëmëszlony przez sostrë norbertanczi, taczì prawie je.

3. Dobranié farwów je wiedno zanòlezné òd wòlë kùnsztarza, chtëren czãsto czerëje sã ògłowima wskòzama i mòdlama, ale swòje pòzdrzaczì téz mòże w tim ùwzglãdnic.

4. Przędną farwã kaszëbszczégò wësziwù je zelonô, bò Kaszëbë mają wiele zelonoscë. Sã tu wiòldzé lasë (pùszcze – Pùszcza Darzlëbskô, bòrë – Tëchòlszczé Bòrë, dãbrowë, gaje), zelonoscë kròjmalënkòwi dodòwają trójné łączì, chtërne mają „gòdowã” zelonosc – tzn. je òna przëdnégò òrtu.

5. Drëgò z farwów – mòdrô – je pòkòzónô we wiérzce we wiele elementach. Tak prawie je na Kaszëbach, chtërne dlô ti znanczi sã czãsto zwóné „Mòdrã kròjnã”. Niedozliczalné jezora, stawë, rzëczy, strużczì, kałudzi, błotka, a téz mòrze dówają tã mòdrosc. Chto bë zdrzòł na Kaszëbë z górë, nôprzòdka bë ùzdrzòł tã òpisónã wëzi zelonosc, a zaròzka pò ni rozmajité òrtë mòdroscë. Dlòte w sémfëfarwnô szkòle kaszëbszczégò wësziwkù sã jaż trzë òrtë mòdrégò.

6. Òdbicé mòdri farwë je téz w òczach mùlka, czasã stãsknionëch, a czasã łzawëch.

7. Zdrzącë na Kaszëbë mòże téż òbaczëc wiele żòltégò, òsoblëwie w piòskù leżącym na mòrsczim sztrądze. Wszëtczé tãczënë żòltégò mò w se „nordowé złoto” – jantar, chtëren wiedno bël parłãczony z Pòmòrską, tej i z Kaszëbama. Jantar je czims baro wòrtnym, tej przërównanié do niégò naszich „piòseczków” mò gwësno za zadanié òdwrócëc ùwògã òd nieòbrodzajny kaszëbsczë rolë, a pòkazac jinszą ji wòrtnotã.

8. Kawel kaszëbszczégò lëdu nie bël wiedno łaskawi. Lëdze na ti zemi mùszelë znosëc nieròz cãżką dolã – stãdka w wësziwkù ni mòże zafelac i czòrny farwë, chtërna w naszi kùlturze parłãczy sã z procëmnotama, biédã i žalobã.

10. Trudnò dola lëdzczegò zëcò brała sã òsoblëwie z marny zemi, jaką gbùr mùszòł cãżkò òbrabiac, a niewiele z ni dostòwòł plonów.

11. Przez wiele wieków lud kaszëbsczë bël pòd cëskã i panowanim cëzëch, mùszòł jich slëchac, wërzekac sã swòji jawernotë, wòjowac ò òjczëznã – dlòtegò czòrnò farwa je mù bliskò.

12. Z ti sami leżnoscé gòdò sã téż we wiërzce ò czerwiony farwie. Lud kaszëbsczë biòtkòwòł z rozmajitima nieprzëjòcelama, przelëwòł krew, czasã nié leno za swòjã wòlnotã.

13. Jinszim òrta kaszëbszczégò wësziwkù je „szkòła wdzydzkò”, dlò chtërny spòdlim sã rozmajité òrtë bruny farwë. Taczé kòlorë mają chójczy w lese – a je jich niemało, bò òstalë do naszich lasów wprowadzoné w czasach prëszci gòspòdarczy na najich zemiach (to drzewò chùtkò rosce i dówò w krótszim czasie wikszi zwësk nigle lëstowaté).

14. Brunò je téż zëwica, jaką w dówniészich czasach próbòwelë starkòwie zagòspòdarzëc. Znóné bëlë wielné hùtë wëròbiającé szkło, wëcygającé rudã z dzarnë, ale do tegò brëkòwelë drzewnégò wãgla, chtëren wëròbielë z zëwicowégò drewna.

15. Òdjimk je pòswiòdczenim wszëtczegò, co bëło rzeklé rëchli. Zdrzącë na snòżã robòtã lëdzczych rãk – òsoblëwi tòflòk na lnianym plòtnie z sëtmeifarwnym wësziwkã i jantarowé wërobinë – nie je drãgò so wëòbrazëc tã całã mësternosc, ò jaczi w swòji wiërzce pisze S. Senger.

Podsumowanie/Zesëmòwanié

Kaszëbsczë wësziwk, jak kòzdò wërobina lëdowi ùdbë, ceszi òkò swòjã snòżotã. Kòsztëje wiele gòdzyn robòtë, wëmògò wiòldzégò kùnsztu, cerplëwòtë, ale òstateczny wëzdrzatk wërobinë kòże zabëc ò trójnëch gòdzënach, jaczé minãlë przë robòce. W dzysdniowim swiece, chtëren dówò plistikòwã, sztëcznã jakòsc, rãczné wërobinë òsoblëwie ceszã i sã zagwësniënim, że kòzdò je jinszò, nié seriowò.

Zadanie 3.

Na spòdlim niżi przedstawionégò òpisënkù widzawiszcza *Scynanié kani* Martë Bëstrón, a téż jinégò tekstu kùlturë, przedstawì kaszëbsczë òbrzãdk òbsãdzywaniò kani i scynaniò ji za lëdzczé przewinë.

Marta Bëstrón

Òpisënk do widzawiszcza *Scynanié kani*

Òbsada: Lesny z bialkã, szòltës z bialkã, kat z bialkã, 4 parobcë, 4 dzëwùsë, gospodarz i młodzëzna.

W czãdze òd sw. Jana do òzniwinów na Kaszëbach ùrządzelë widzawiszczë ò przirodze, jachtowanim i sãdzenim ptòcha zwónégò kaniã. We wierzeniach kaszëbszczégò lëdztwa ptòch ten charakterizëje sã kwilenim zblëżonym do słowa *pic* – ùwòzelë, że sprowòdzò òn deszcze i bürze na wies, w jaczi czëlë jegò pògłos. Ptòch ten bël rabùsznikã, pòriwòł drób (kùrczãta, kòczãta, gãsãtka i gùłãtka), dlòte bël zniënowidzonym przez lëdzy i ùrządzelë na niégò jachtã. Pòzni biòtkòwãła sã z nim całò wies, wëlëwającë na niégò wszëtczé swòje żale (zdrzë òbsada).

Schwëtónégò ptôcha sądzëlë. Bëtnicë òskôrzëlë kaniã za wërządzoné krziwdë i szkòdë. Czej wszëtcë wëpòowiedzelë swòje żale i zložëlë òskarżenia, sãdza òglòszòł òbsąd i skazywòł ptôcha na scãcé. Czëtajacë rozsądzenié, szòltës przë leżnoscë wëpòminòł niegòspòdarnosc, felënk òpieczy nad gbùrstwã gòspòdënióm, chtërne nie dopilowalë ptòszëznë, gbùrstwa i colemało razã z pòmòcnicama zaniedbiwalë swòje òbrzëszczy. Widzawiszczë ùrozmaijconé je spiëwama, tuńcama i szpòrtownyma lëdowima gòdkama, np. *Lëżczy pòd ławã zaroslë trówã*.

Przëszëkòwóné na spòdlim: M. Bystroń, *Opis do widowiska pt. Ścinanie kani*, [w:] J. Treder, *Zwyczaj i widowisko „Ścinanie kani” w etnologii i literaturze*, Wejherowo 2012, s. 50.

Wymagania ogólne

II. *Rozumienie wypowiedzi ustnych i pisemnych o tematyce związanej z życiem codziennym i omawianą lekturą; wykorzystanie informacji w nich zawartych w różnych sytuacjach komunikacyjnych* (wymaganie z IV etapu kształcenia)

III. *Samodzielne tworzenie wypowiedzi ustnych w języku kaszubskim; posługiwanie się rozwiniętym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych)* (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Wymagania szczegółowe

2.5. *Zdający streszcza, parafrazuje tekst* (wymaganie z IV etapu kształcenia)

3.4. *Zdający tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki (stawia tezę, dobiera i porządkuje argumenty, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie)* (wymaganie z IV etapu kształcenia)

3.7. *Zdający publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź, dbając o dźwiękową wyrazistość przekazu (w tym tempo mowy i donośność)* (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Przykładowa realizacja zadania

Określenie problemu/Opisanie sprawë

Kaszëbsczy lud cãżkò robił, ale pòtrafił sã téż bawic. Do tegò nie brëkòwòł wiele – czasã përnã mùzyczi, spiëwù, tuńca; a czasã, jak to je w przëtròfkù òmówiòny sprawë, jaczégòs òbrzãdu, chtëren przëcygòł do pòspòlny rozegracji całã mòlowã spòlëznã. Dzysdnia ùrządzò sã festinë, pikniczi, bale – pierwi bëłë to, np. òbrzãdowé widzawiszczã, téater, wieczòrné pòtkania w karczmach czë dodomach.

Teza/ Teza

Widzawiszczë *Scynanié kani* je jednym z cekawszych westrzòd òdbiwajacëch sã na Kaszëbach corocznëch òbrzãdów. Skłòdò sã na nie wiele dzejaniów i bierze w nim ùdzél wiele lëdztwa – co dówò zagwësnienié, że wszëtcë chãtno bãdã sã do niegò garnãlë, ò co tak po pròwdze pierwi szło mòlowim spòlëznóm.

Argumenty/Argumentë

1. *Scynanié kani* je òbrzãdkòwim widzawiszczã òbhòdònym przez kaszëbsczy lud w czas Sobòtczi, abò, jak bëło rzekłë w teksce, w czãdze midzë Sobòtkã a czasã òżniwinów. Nòczãszczy równak dzãło sã to w sobòtkòwã noc.

2. Z dównëch pògańszkich czasów òstałë Kaszëbóm òsoblëwé dzejania w nôkròtszã w rokù noc zwòną Sobòtkã (chòc z wëjasnieniò tegò słowa wëchòdò, że kòzdi dzëń przed jaczims wòżnym wëdarzenim czë swiãtã mòże zwac sobòtkã): pòlenié ògnia, cëskanié winòszków na wòdã, szòlony tuńc kòl ògniszczã, i nôcekawszé – scynanié kani.

3. Sobòtkòwò noc mia i dërchã jesz mò wiòldzé znaczenié dlò mòlowëch spòlëznów (tu pòmión dównëch dzejów), chtërne wëchòdajã z chëczów, żebë przëwitac lato, zabawic sã w sąsëdztwie rozkwitli rodë, a rozsãdzëc sã ze wszëtczim zlim.

4. Témat *zlégò* je òsoblëwie tegò wieczora i ti nocë aktualny, bò wedle stòrèch wierzeniów czarzelsczé sëlë miałë tej nôwikszą mòc.
5. Chto le miòł sëlë, nie szedł w Sobòtczi spac, a z jinszima dzejòł zlémù przék. Òd rena knòpi i dzéwczàta znòszëlë lëstë klónu, chtërne w lédowim pòjãcym chrónilë przed dzejaniem złich mòców.
6. Dzejaniémù *zlégò* przëpisywelë téż całą mèrotã mijającégò rokù. Tej òbrządk scynaniò kani miòł dac kuńc stòri niebëlnoce i rozpòczac nowi czãd, ju bez stòrèch przewinów.
7. W òbrządkù brało ùdzél wiele pòstaców, żebë pòdczorchnac, że w òglowi swiãdze nicht nie je bez przewinë. Z tegò téż pòzdratkù wëchòdało to, że w rozmajitëch placach i spisónëch tekstach te òsobë nie sã jednacze, mògã sã zwielëwac i apartnic.
8. Równak wiedzno westrzód pòstaców bëlë: Szòltës (Sãdza) i Kat. Szòltës – jakno nôwòzniësi przedstòwca wieszcégò przednictwa – miòł wiòldzé ùwòzanié westrzód mieszkãnców, lédze wëbiérelë wiedzno tegò, chtëren w jich rozmienim bël nômãdrzësi, znòł sã na prawie, rozmiòł gadac z wëszezną, pózni, pò zmianach w spòlëznowym rosãdzanim, jegò plac w lédowëch widzawiszczach czasã zajimòł Sãdza. Do wëkònaniò òbsãdu wszãdze pòtrzebny bël Kat. Jegò atribùtu pòd pòstacã topòra nie szło wëtuszowac na nick lepszegò – tedë do dzysdnia Kat w nëch widzawiszczach fãksnérëje.
10. Bëcé Lesnégò w widzawiszczu mò téż swòj cël. Kania nôlezi do òrtu jastrzëbów. Jakno rabùszny ptòch je wiòldzégò rostu, mò krale, zëje z dala òd lëdzcich dodomów, cãżkò je nalezc ji gniòzda, chtërne bùdëje na wësoczich drzewach, lôtò baro wësok (blòs do charłãzeniò zniżò swòj lot, ale na sztócëk – chwòtò w krale òfiarã i òdlatëje) – tej nie je człowiekowi letkò z nią biòtkòwac. A Lesny, chtëren prawie wiedzno miòł flintã, mògl to zrobiec letczim spòsobã.
11. Nié leno zabiéranié domòcy ptòszëznë mògło bëc przëczënë òbsãdzywaniò kani. Òrãdzą do tegò mògl bëc wëdówóny przez niã pògłos. Kania òsoblëwie lôtò w czas suszë, a wëdówóny zwãk brzëmi jak słowò *pic*. Lëdzóm parłãczyło to sã z zòpówiescã suszë, a ta dali z nieòbrodzajã i gładã. Tej mùsz znikwieniò kani miòł jész drëgã przëczënë. Z òpisënkù M. Bëstrón wëchòdò, że lòtajacò òb czas suszë kania, zwiastowa téż deszcze i grzmòt, co mògło dôwny drzewino-słomiany wsë téż zaszkdzëc.
12. Òkróm Szòltësa, Kata i Lesnégò widzawiszczë brëkòwało wiele jinszych nôlezników mòlowi spòlëznë. Ti mòglë swòje wëstãpienia szëkòwac na placu. Co jim przez całi rok sã nie ùdało, zdrucëlë na kaniã i tak *rozgrzëszony* szlë do swòjich dodomów. Nie je wòznë, że niejedne sprawë na prosti rozëm ni mòglë sã stac za sprawã kani – òni wierzëlë, że sygło na kògòs zdrucëc swòje przewinë i bëło lzi dali zëc. Bël to òrt spòlëznowi spòwiedzë, bò w mòlim strzodowiszczu i tak wszëtcë wszëtkò ò se wiedzã, tej wòrt bëło w tacji pòkrãtny spòsòb pòprosëc jich ò wëbaczenié.
13. Widzawiszczu colemało towarzil spiw i tuńc. Dòwniësi mieszkãncë mòlëch spòlëznów chãtno gromadzëlë sã w latné wieczorë, żebë pòspiwac i pòtuńcowac. W zëmie przenòszëlë te rozegracje do karczów. Stãdka w kaszëbskich piesniòkach (np. zebrónëch przez Kirsteina i Roppla) tëlì òrtów piesniów (z pòzdratkù na wszelejaczé leżnoscé).
14. Pròwda ò kani je takò, że pò richtoscë nigdë sã nie ùdało ji chwacëc zëwi i dac pòd òbsãd, tej robilë ji szlachòtã i tedë jã scãlë. Dzysdnia to bë wcale nie bëło mòzlwé, bò kania, jak je wiedzec, je ptòchã chrónionym, tej za ji znikwienié sã wësoczé karë.
15. Widzawiszczë to òstało òpisóné téż przez Jana Ròmpsczegò w ksãżce *Ścinanie kani*, przedstòwiò je téż Sëchta w swòjim słowarzu. Tradicje sparłãczoné ze swiãtojańską nocã òstalë téż òpisóné w pòwiescë *Żëcé i przigòdë Remùsa* Aleksandra Majkòwsczegò. Òkróm òpisënkù widzawiszczã w dokazu Majkòwsczegò pòjòwiò sã téż mòtiw szëkaniò kwiata paprocë.

Podsumowanie/Zesëmòwanié

Òbrzãdowé widzawiszczé *Scynanié kani* je jednym z cekawszych lédowëch dziejaniów. – Kaszëbskô kùltura mò wiele rozmajitëch bédënków, ale nen nôlezi do ji przédnégò òrtu. Przez jaczis czas òbrzãd nen nie béł kùltiwòwóny, ale w òstatnëch czasach przëchòdò nazòtka. Mòże przëczënë tegò je renesans kaszëbiznë, dzãka chtërnémù kùreszce mòlowò spòlëzna na nowò ùwierza we wiòlgã wòrtnotã swòji regionalny kùlturë.

2.2.

Przykładowe zadania z języka kaszubskiego z rozwiązaniami. Część pisemna na poziomie rozszerzonym

2.2.1 Testy

Tekst do zadań 1–4

Dr Yurek Hinz to współtwórca kaszëbsczi wersji internetowégò przezérnika Firefòks i werifikatora kaszëbszczégò pisënkù. Pòdług wiele znajòrzów, to mògą bëc nòwòznieszé nòrzãdza standarizacji najégò jãzëka. Jesmë spitelë gò ò dobëca i jiwre òb czas robòtë nad kaszëbszczima sprawama.

Inicjatorama kaszëbsczi wersji Firefòksa bëłë Mark Kwidzyńsczi i Michòł Òstrowsczi, chtërnym ju w 2006 ùdało sã zdolmaczëc całownégò Linuksa na kaszëbsczi jãzëk – kaszëbsczi Firefòks òstòł ùprzistãpniony jakno dzél distribùcji Linuksa. Tak że jò móm sã zaangażowóné w robòtã nad Firefòksã dopiërze w 2009 rokù, przë leznoscë mòjich badérowaniów na témat lokalizacji òpen-zdrojowëch programów. Òkróm pòmòganiò przë przërëchtowaniach nowszich wersji Firefòksa, jò wzał na se przeniesienié zdroju kaszëbszczégò Firefòksa z Linuksa na pòrtal Mòzillë, co bëło ùkòrunowanim robòtë nad kaszëbszczim Firefòksã. Szło mie ò to, bë Firefòks bëł przistãpny dlò wszëtczich systemów òperacyjnëch (np. Mac, Windows) – nie blós dlò Linuksa...

Firefòksa jidze téz dostac w jãzëkach mni pòpùlarnëch òd kaszëbszczégò. Z pragmaticznégò pòdzratkù pòlskò wersjò Firefòksa syglabë Kaszëbóm, ale òpen-zdrojowé karna dają szansã miészoscowim jãzëkóm na bëtnosc w cyberprzestrzeni. Wiòldzim firmóm kòmpùtrowim, taczim jak Microsoft czë Apple nie òplócò sã wëdawac òprogramowaniów w miészoscowëch jãzëkach (chòc niechtërne są wspiéróné), ale przë përznie ùpartoscë òpen-zdrojowé programë jidze zlokalizowac (zdolmaczëc), co jò z Marekã i Michałã mómë ju ùdowòdnioné. Faktã je, że jãzëczni, chtërnëch ni ma w sécë, dzinã. Dlòte pòjawienié sã kaszëbiznë na WWW (mészlã tuwò nie blós ò Firefòksu, le téz ò rozmajitëch karnach, jaczé są abò bëłë czedës aktiwné), to wiòlgò wòrnota. Równak kaszëbszczé programë i jinszé dzejania na rzecz kaszëbiznë mùszã bëc traktowóné le jakno nòrzãdła. Żlë lëdze òprzestónã gadac pò kaszëbskù, niżòdnò softwòra jima nie pòmòże. Pròwdã je to, że blós Kaszëbi mògą ùretac mòwã swòjich starków.

Żëwi jãzëk mùszi bëc w sécë, „Pomerania”, listopad 2012, s. 11.

Zadanie 1. (0–1)

Ùstalë na spòdlim tekstu i zapiszë tezã àutora na témat rolë kaszëbszczich kòmpùtrowëch programów w dzejaniach na rzecz kaszëbiznë.

.....

.....

.....

Wymagania ogólne

II. Rozumienie wypowiedzi ustnych i pisemnych o tematyce związanej z życiem codziennym i omawianã lekturã; wykorzystanie informacji w nich zawartych w różnych sytuacjach komunikacyjnych (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Wymagania szczegółowe

2. 4. Zdający odczytuje sens tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Przykład poprawnej odpowiedzi

Kaszëbsczé programë mògą bëc nôwôzniészima nôrzãdzama standarizacji jãzëka, równak są to leno nôrzãdła.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawne sformułowanie tezy

0 pkt – za błędną odpowiedź lub brak odpowiedzi

Zadanie 2. (0–1)

Firefòks to:

A. werifikator kaszëbsczégò pisënkù.

B. system òperacyjny.

C. internetowi przezërnik.

D. firma kòmpùtrowô.

Wymagania ogólne

II. Rozumienie wypowiedzi ustnych i pisemnych o tematyce związanej z życiem codziennym i omawianą lekturą; wykorzystanie informacji w nich zawartych w różnych sytuacjach komunikacyjnych. (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Wymagania szczegółowe

2. 4. Zdający odczytuje sens tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Poprawna odpowiedź

C.

Schemat punktowania

1 pkt – za podanie odpowiedzi C.

0 pkt – za błędną odpowiedź lub brak odpowiedzi

Zadanie 3. (0–3)

W drëdzim akapicie tekstu je przedstawiônô historiô szëkòwaniô kaszëbsczzi wersji Firefòksa. Wëpiszë pòstãpné dokònania w ti sprawie i napiszë, chto je jich àutorã.

.....

.....

.....

Wymagania ogólne

II. Rozumienie wypowiedzi ustnych i pisemnych o tematyce związanej z życiem codziennym i omawianą lekturą; wykorzystanie informacji w nich zawartych w różnych sytuacjach komunikacyjnych (wymaganie z IV etapu kształcenia)

III. Samodzielne tworzenie wypowiedzi ustnych w języku kaszubskim oraz wypowiedzi pisemnych w języku kaszubskim i polskim na typowe tematy; posługiwanie się rozwiniętym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Wymagania szczegółowe

- 2.5. *Zdający streszcza, parafrazuje tekst (wymaganie z IV etapu kształcenia)*
 3.2. *Posługuje się językiem kaszubskim w sposób zapewniający sprawną komunikację językową w różnych sytuacjach prywatnych i publicznych (wymaganie z IV etapu kształcenia)*

Przykład poprawnej odpowiedzi

1. *Zdolmaczenié całownégò Linuksa na kaszëbsczì jãzëk w 2006 rokù przez Mareka Kwidzyńszcégò i Michała Òstrowszcégò.*
2. *Pòmòc przë rëchtowanim nowszich wersji Firefòksa przez Yureka Hinza.*
3. *Przeniesenié zdroju kaszëbszcégò Firefòksa z Linuksa na pòrtal Mòzillë przez Yureka Hinza.*

Schemat punktowania

- 3 pkt – za trzy prawidłowe informacje
 2 pkt – za dwie prawidłowe informacje
 1 pkt – za jedną prawidłową informację
 0 pkt – za błędną odpowiedź lub brak odpowiedzi

Zadanie 4. (0–2)

**Czë zgòdzòsz sã ze scwierdzenim, że jãzëczì, chtërnëch ni ma w sécë, dżinã.
 Zapiszë 2 argùmentë w ti sprawie.**

.....

.....

Wymagania ogólne

- II. *Rozumienie wypowiedzi ustnych i pisemnych o tematyce związanej z życiem codziennym i omawianą lekturą; wykorzystanie informacji w nich zawartych w różnych sytuacjach komunikacyjnych (wymaganie z IV etapu kształcenia)*
 III. *Samodzielne tworzenie wypowiedzi ustnych w języku kaszubskim oraz wypowiedzi pisemnych w języku kaszubskim i polskim na typowe tematy; posługiwanie się rozwiniętym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych) (wymaganie z IV etapu kształcenia)*

Wymagania szczegółowe

- 2.4. *Zdający odczytuje sens tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie) (wymaganie z IV etapu kształcenia)*
 3.2. *Posługuje się językiem kaszubskim w sposób zapewniający sprawną komunikację językową w różnych sytuacjach prywatnych i publicznych (wymaganie z IV etapu kształcenia)*

Przykład poprawnej odpowiedzi

- a) *coròz wicy pisónëch tekstów je czëtónëch w kòmpùtrze,*
- b) *czëtajcë w kòmpùtrze òbszczãdzò sã czas, np. przeznaczony na chòdzenié pò bibliotekach, na co lëdze mają coròz mni czasu.*

Schemat punktowania

- 2 pkt – za dwa właściwe argumenty
 1 pkt – za jeden właściwy argument
 0 pkt – za błędną odpowiedź lub brak odpowiedzi

Tekst do zadań 5–11

Jejich biôłé, czerwóné abò téż brunawé żògle, czãsto z kaszëbsczim czòrnym grifã, jak magnes przëcygają zdroj, tak môłowëch rëbòków, zaprawionëch w żeglowanim, jak i wiele przëbëcznëch z rozmajitëch strón Pòlsczi i spòza najégò kraju.

Pòmòrënczi òstałë sprowadzoné na Kaszëbë z Zachòdnégò Pòmòrzô, stądka nazwa ti łodzë (Pòmòrënka to jinaczi Pòmòrzónka). Na Hélską Mierzejã ten tip jednostków docarł kòl roku 1870. Nòlepszym czasã dlò pòmòrënków bëła drëgò pòłowa XIX wiekù, czej ùziwelë jich rëbòcë òd Swinòuscò przez Kaszëbë i Mierzejã Wislanã, jaż pò Kùrońską Kòsã. Na òd 7 do 12 métrów szeroczim plaskatodennym czòłnie rëbòcë mòglë wëplëwac na òdległé łowiszcza (tonie) pòłożoné nawetka 20 mil òd brzegù.

W dzysdniowim pùcczim pòwiace pòmòrënczi mòżna bëło ùzdrzëc na plażach i wòdach, òsoblëwie Pùcczégò Wikù, jesz przed II swiatowã wòjnã. W 1935 roku pòdlug statistików bëło jich 39 pòza Hélską Mierzejã. Łodze z Hélszczi Kòsë bëłë liczoné òsòbno, bò miescowi szkùtnicë wprowadzëlë do jich kòstrukcji włòsné rozwiãzania. Przëczënë tegò bëło téż jinë niglë rëbaczenié zastosowanié łodzów. Nie bëło jinszi drodżi z Mierzeje do tzw. kraju, tej wszëtczë towarë pòtrzëbné w gbùrstwie bëłë wiozłë pòmòrënkama abò szkùtama (te òstatné to bëła domena rewión). [...] Trzeba równak pamiãtac, że pòmòrënczi wëzwëskiwoné bëłë przede wszëtczim do rëbaczeniò. Spòmizdë wszëtczich rëbacczich łodzów òne bëłë nôbarżi ùniwersalné, bò ùziwelë jich do łowieniò dorszów– hòkama, flãdrów – na zesadzoné hòczi, sledzów – tzw. mancama, a łososów – pławnicama. Czasã bôt ten przëdòwòł sã téż, żebë wëwëzc niewòd.

Stãpniovò te snòzé łodze zaczãłë znikac z pejzażu kaszëbszczi Nordë. Wzglãdë ekònomicznë sprawiłë, że coròz czãscy zastãpiwoné bëłë łodzama mòtorowima. Proces ten rozpòczãł sã jesz przed II wòjnã. Czãsc pòmòrënków dotrwała do 1945 rokù. Dzel z nich òstòł zniszczony w òstatnëch dniach wòjnowëch dzejaniów na Hélszczi Kòse. Reszta znikła w pòrà lat pò wòjnie, czej notejszé władze, żebë skùteczno *chrònic grańce*, robiłë wszëtckò, żebë ùniemòzłëwic Kaszëbóm przësztrãdowé rëbaczenié. Czej sytuacjò sã zmienila, rëbòcë nie wrócëlë ju do tradycyjnëch bôtów, kò mielë mòzłëwòsc dotrzec do łowiszcza kùtrama, chùtczi i bezpieczni. Żebë na nowò móc pòdzëwiac pòmòrënczi pòd pełnyma żòglama, trzeba bëło pòczekac, jaż pòjedińcny zapòlińcë zechcã włòzëc niemało robòtë i dëtków w jich bùdowanié.

Éwa Kòwnackò, *Òczarzony snòzotã pòmòrënków, wëjimk artikla òpùblikòwónégòw czãdnikù „Pomerania”, lëpińc – zëlnik 2011*

Zadanie 5. (0–1)

Pòmòrënka to (zgòdno z tekstã):

- A. białka z Pòmòrzégò
- B. bôt
- C. òrt rëbë
- D. pòzwa sęcë

Wymagania ogólne

II. Rozumienie wypowiedzi ustnych i pisemnych o tematyce związanej z życiem codziennym i omawianã lekturã; wykorzystanie informacjì w nich zawartych w ròżnych sytuacjach komunikacyjnych (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Wymagania szczegółowe

2. 4. Zdający odczytuje sens tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Poprawna odpowiedź

B.

Schemat punktowania

1 pkt – za podanie odpowiedzi B.

0 pkt – za błędną odpowiedź lub brak odpowiedzi

Zadanie 6. (0–3)

Na spòdlim tekstu òpiszë wëzdrzatk dôwny pòmòréncki.

.....

Wymagania ogólne

II. Rozumienie wypowiedzi ustnych i pisemnych o tematyce związanej z życiem codziennym i omawianą lekturą; wykorzystanie informacji w nich zawartych w różnych sytuacjach komunikacyjnych (wymaganie z IV etapu kształcenia)

III. Samodzielne tworzenie wypowiedzi ustnych w języku kaszubskim oraz wypowiedzi pisemnych w języku kaszubskim i polskim na typowe tematy; posługiwanie się rozwiniętym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Wymagania szczegółowe

2.4. Zdający odczytuje sens tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

3.2. Posługuje się językiem kaszubskim w sposób zapewniający sprawną komunikację językową w różnych sytuacjach prywatnych i publicznych (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Przykład poprawnej odpowiedzi

1. Pòmòrénka to łódz.

2. Na szerokò plaskatodennô łódz mia od 7 do 12 métrów

3. Napãdzywónô bëła żòglama, chtërne miałë biółą, czerwòną abò bruną farwã, czãsto z kaszëbsczim grifã.

Schemat punktowania

3 pkt – za trzy właściwe informacje

2 pkt – za dwie właściwe informacje

1 pkt – za jedną właściwą informację

0 pkt – za błędną odpowiedź lub brak odpowiedzi

Zadanie 7. (0–3)

Zapiszë w 3 pùntkach przëdné mëslë tekstu ò pòmòrénkach na Kaszëbach.

.....

Wymagania ogólne

II. Rozumienie wypowiedzi ustnych i pisemnych o tematyce związanej z życiem codziennym i omawianą lekturą; wykorzystanie informacji w nich zawartych w różnych sytuacjach komunikacyjnych (wymaganie z IV etapu kształcenia)

III. Samodzielne tworzenie wypowiedzi ustnych w języku kaszubskim oraz wypowiedzi pisemnych w języku kaszubskim i polskim na typowe tematy; posługiwanie się rozwiniętym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Wymagania szczegółowe

2.5. *Zdający streszcza, parafrazuje tekst (wymaganie z IV etapu kształcenia).*

3.2. *Posługuje się językiem kaszubskim w sposób zapewniający sprawną komunikację językową w różnych sytuacjach prywatnych i publicznych (wymaganie z IV etapu kształcenia).*

Przykład poprawnej odpowiedzi

1. *Pòmòrènczi bëlë snòżima bótama, chtërne ùpiãksziwałë wòdë Bòltu.*

2. *Bòtë zdżinãlë z naszich wòdów, a w jich plac pòjawilë sã mòtorowé czòlna.*

3. *Dzysdnia szkùtnicë próbùją òdtwòrzëc dòwné pòmòrènczi.*

Schemat punktowania

3 pkt – za trzy właściwe informacje

2 pkt – za dwie właściwe informacje

1 pkt – za jedną właściwą informację

0 pkt – za błędną odpowiedź lub brak odpowiedzi

Zadanie 8. (0–1)

Wëpiszë z tekstu 4 słowa nazëwającë jednostczë pliwającë pò wòdze.

Wymagania ogólne

II. Rozumienie wypowiedzi ustnych i pisemnych o tematyce związanej z życiem codziennym i omawianą lekturą; wykorzystanie informacji w nich zawartych w różnych sytuacjach komunikacyjnych (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Wymagania szczegółowe

2. 4. *Zdający odczytuje sens tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie) (wymaganie z IV etapu kształcenia)*

Poprawna odpowiedź

łòdz, czòlen, szkùta, bòt

Schemat punktowania

1 pkt – za odnalezienie 4 nazw

0 pkt – za błędną odpowiedź lub brak odpowiedzi

Zadanie 9. (0–1)

Òkreslë przëdnã dejã tekstu zamklégò w pierszim akapice.

Wymagania ogólne

II. Rozumienie wypowiedzi ustnych i pisemnych o tematyce związanej z życiem codziennym i omawianą lekturą; wykorzystanie informacji w nich zawartych w różnych sytuacjach komunikacyjnych (wymaganie z IV etapu kształcenia)

III. Samodzielne tworzenie wypowiedzi ustnych w języku kaszubskim oraz wypowiedzi pisemnych w języku kaszubskim i polskim na typowe tematy; posługiwanie się rozwiniętym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Wymagania szczegółowe

2.5. Zdający streszcza, parafrazuje tekst (wymaganie z IV etapu kształcenia)

3.2. Posługuje się językiem kaszubskim w sposób zapewniający sprawną komunikację językową w różnych sytuacjach prywatnych i publicznych (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Przykład poprawnej odpowiedzi

Pòmòrènczi są snòżima bôtama, co bùdzą zòchwët wszëtczich.

Schemat punktowania

1 pkt – za określenie głównej myśli akapitu

0 pkt – za błędną odpowiedź lub brak odpowiedzi

Zadanie 10. (0–2)

Jacze je nastawienie autorci tekstu do pòmòrénków?

Wëpiszë czile słów, zwrotów czë wërażeniów, chtërne to pòcwierdzywają.

.....

Wymagania ogólne

II. Rozumienie wypowiedzi ustnych i pisemnych o tematyce związanej z życiem codziennym i omawianą lekturą; wykorzystanie informacji w nich zawartych w różnych sytuacjach komunikacyjnych (wymaganie z IV etapu kształcenia)

III. Samodzielne tworzenie wypowiedzi ustnych w języku kaszubskim oraz wypowiedzi pisemnych w języku kaszubskim i polskim na typowe tematy; posługiwanie się rozwiniętym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Wymagania szczegółowe

2. 4. Zdający odczytuje sens tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

3.2. Posługuje się językiem kaszubskim w sposób zapewniający sprawną komunikację językową w różnych sytuacjach prywatnych i publicznych (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Przykład poprawnej odpowiedzi

Nastawienie àutorci:

je nima ùrzekłò / òczarzonò; mò je we wiòldzim ùwòżanim; baro ji sã widzą.

Słowa, zwrotë, wërażenia na pòcwierdzenié: òczarzony snòżotą, cygną za sobą zdrok jak magnes, pòdzywianié.

Schemat punktowania

2 pkt – za określenie stanowiska autora i podanie przykładów słów potwierdzających stosunek autora do omawianego zagadnienia

1 pkt – za określenie stanowiska autora

0 pkt – za błędną odpowiedź lub brak odpowiedzi

Zadanie 11. (0–2)

Wëpiszë z tekstu słowa-klucze (4), chtërne bë bëłë pòmòcné przë jegò òpòwiôdanim.

.....

Wymagania ogólne

II. Rozumienie wypowiedzi ustnych i pisemnych o tematyce związanej z życiem codziennym i omawianą lekturą; wykorzystanie informacji w nich zawartych w różnych sytuacjach komunikacyjnych (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Wymagania szczegółowe

2. 4. Zdający odczytuje sens tekstu (a w nim znaczenia wyrazów, związków frazeologicznych, zdań, grup zdań uporządkowanych w akapicie) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Przykład poprawnej odpowiedzi

pòmòrénka, Kaszëbë, snôżota, wëdżiniãcé

Schemat punktowania

2 pkt – za cztery słowa klucze

1 pkt – za dwa słowa klucze

0 pkt – za błędną odpowiedź lub brak odpowiedzi

2.2.2. Przekład tekstu z języka kaszubskiego na język polski

Zadanie 1.

„Tejle bôczë, że stojimë na ti grzëpie nié dzys, le czile stalat slôdë, jesz za nëch czas, czej Kaszëbi nie znelë prôwdzëwi wiarë. Stojimë tu na cerpiskù Płaczëbòga, a hewò sprzëti, na samim wëszańcu grzëpë, mómë ùroczëskò Belbòga. Bòdôjże przodkòwie nasi òddòwelë równą pòczestnotã òbùma bôżkóm: Belbògòwi i Czernibògòwi. Henë na prawã, żlë dozdrzec mòżesz ne pùstczi, to Jigrzëcznô. Tam czas pierwëch schòdôł sã lud z daleczich strón na òbrzãdnã ùroczëznã i na zymkòwé jigrë i tuńce. A henë westrzód lasów, tam stojôł rôz czedës pierwi ògromny zómek Klãczów. Wedle lëdzczich gòdk i wedle pòwiòstczi miôł miec stôri Klãcza trzech sënów. Nômłodszegò wësłôł na daleczy zómek do krewnegò ksążëca, zôs nòstarszi pòdskòcôł ògniszczë Belbòga, a ten westrzëdny dozërôł ògniszczë Czernibòga. I bëła swiãtô zgòda na zómku Klãczów i dosc bëło mirno i ùbëtno. Stôri Klãcza swiòdzczył wiele gòscëtwë swòjim sąsãdom, jize lubił gòscy i lëdôł mawiac: „Lëbògòszcz w chëczë, Belbóg w chëczë!”

A. Labuda, *Bògòwie i dëchë naj przodków. Przëłożënk do kaszëbsczi mitologii. Bogowie i duchy naszych przodków. Przyczynek do kaszubskiej mitologii*, Bolszewo 2011, s. 9.

Wymagania ogólne

IV. Przetwarzanie tekstu ustnie lub pisemnie; zmiana formy przekazu ustnego i pisemnego (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Wymagania szczegółowe

4. 2. Zdający przekazuje w języku polskim główne myśli lub wybrane informacje z tekstu w języku kaszubskim (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Przykładowa realizacja zadania

Oto zważ, że stoimy na tym wzgórzu nie dziś, tylko kilka stuleci wcześniej, jeszcze za tych czasów, kiedy Kaszubi nie znali prawdziwej wiary. Stoimy na cmentarzu Płaczeboga, a oto obok, na samym szczycie wzgórza, mamy uroczysko Belboga. Bodaj przodkowie nasi oddawali równą część obu bożkom: Belbogowi i Czernibogowi. Po prawej, jeśli dojrzeć możesz te pustkowia, to Igrzeczna. Tam pierwotnie schodził się lud z dalekich stron na obrzędową uroczystość oraz na wiosenne zabawy i tańce. A tam, pośród lasów, stał kiedyś dawno temu ogromny zamek Klęczów. Według ludzkich opowiadań i wedle opowiastki miał mieć stary Klęcza trzech synów. Najmłodszego wysłał na daleki zamek do krewnego księcia, zaś najstarszy podtrzymywał ogień Belboga, a ten środkowy doglądał ogniska Czerniboga. I była święta zgoda na zamku Klęczów i było dość przyjemnie i spokojnie. Stary Klęcza świadczył wiele gościnności swoim sąsiadom, ponieważ lubił gości i zwykł mawiać: „Luby gość w dom, Belbóg w dom!”

Schemat punktowania

Części semantyczne	Punktacja	Razem punktów
<i>Tejle bôcze ... wiarë.</i>		
Za przetłumaczenie słowa <i>bôczë</i>	1	
Za przetłumaczenie słowa <i>grzëpie</i>	1	
Za przetłumaczenie słowa <i>czile</i>	1	
Za przetłumaczenie słowa <i>slôdë</i>	1	
Za zrozumienie całości	1	
		5
<i>Stojimë ... Belbôga.</i>		
Za przetłumaczenie słowa <i>cerpiskù</i>	1	
Za przetłumaczenie słowa <i>hewò</i>	1	
Za przetłumaczenie słowa <i>sprzëti</i>	1	
Za przetłumaczenie słowa <i>wëszańcu</i>	1	
Za zrozumienie całości	1	
		5
<i>Bòdôjze... Czernibògòwi</i>		
Za zrozumienie całości	1	
		1
<i>Henë na prawą ... jigrë i tuńce.</i>		
Za zrozumienie całości	1	
		1
<i>A henë westrzód ... Klączów.</i>		
Za zrozumienie całości	1	
		1
<i>Wedle lëdzczich gòdk ... Czernibòga.</i>		
Za przetłumaczenie wyrażenia <i>pòdskòcòł ògniszczë</i>	1	
Za zrozumienie całości	1	
		2
<i>I bëła swiãtò zgòda... ùbëtno.</i>		
Za przetłumaczenie słowa <i>ùbëtno</i>	1	
Za zrozumienie całości	1	
		2
<i>Stóri Klãcza ... Belbóg w chëczë.</i>		
Za przetłumaczenie słowa <i>lëdòł</i>	1	
Za przetłumaczenie słowa <i>gòscëtwë</i>	1	
Za zrozumienie całości	1	
		3
		20

Zadanie 2.

Cekawòsc kaszëbiznë westrzòd lédzy spòza Pòmòrzégò naròsta midzë jinszima za sprawą parłãczeniô wespòłrobòtë pòmòrsczi inteligencji z lédzama z jinszych òstrzòdków. Leżnoscą do tegò bëlë rézë nad pòlsczé mòrze òsób z Wiòlgòpòlsczi czë Mazowsza.

W 1911 rokù [...] pòwstało w Warszawie tajemné „kòłkò Kaszëbskò-Pòmòrsczë”. Prédniczył mù inżyniér Francëszk Bąkòwsczi. [...] Do ti òrganizacji przënòleżelë lédze sparłãczony z krajowiédnotą [...]. Zgròwã kaszëbskò-pòmòrsczégò kòła we Warszawie bëło „rozpòmiónowanié sprawë kaszëbsczich kresów westrzòd cawny pòlsczi spòlëznë i dówanié ji ò tim do wiédzë za sprawą wëdòwiznów, periodnégò gazëtnictwa i òdczëtënków a téz szlachã priwatny propagandë; [...] przëstojiwanié lédowim wanogóm z Kaszëb do Kròlestwa; wspiarcé materialné i mòralné pòlsczych jinstytucjów, co pòwstòwają na Kaszëbach”. Z przedstòwcamã tegò kòła miòł łączbã Aleksander Majkòwsczi. Wedle Francëszka Bąkòwsczégò zarzesził òn parłãcze z warszawską inteligencją kòle 1896 rokù. Kaszëbskò-pòmòrsczë kòło, chtërno dzejało we Warszawie, wespòłrobiło téz ze stòrokaszëbama. W spiérkach midzë tima slédnyma a Młodokaszëbama nòleżnicë kòła zajimelë ùjednòwné stanowiszczë.

Krésztof Kòrda, *Młodokaszëbi z Pòznania, Warszawë i Krakòwa*, „Pomerania”, czerwiec 2012.

Wymagania ogólne

IV. Przetwarzanie tekstu ustnie lub pisemnie; zmiana formy przekazu ustnego i pisemnego (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Wymagania szczegółowe

4. 2. Zdający przekazuje w języku polskim główne myśli lub wybrane informacje z tekstu w języku kaszubskim (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Przykładowa realizacja zadania

Zainteresowanie kaszubszczyzną wśród osób spoza Pomorza nasilało się m.in. pod wpływem zacieśniania się współpracy pomorskiej inteligencji z ludźmi z innych ośrodków. Okazją ku temu były wyjazdy nad polskie morze osób z Wielkopolski czy Mazowsza.

W 1911 roku [...] powstało w Warszawie tajne „kółko Kaszubsko-Pomorskie”. Kierował nim inżynier Franciszek Bąkowski. [...] Do tej organizacji należały osoby związane z krajoznawstwem [...]. Celem koła kaszubsko-pomorskiego w Warszawie było „popularyzowanie sprawy kresów kaszubskich wśród ogółu społeczeństwa polskiego i informowanie go o niej za pomocą wydawnictw, prasy periodycznej i odczytów oraz drogą propagandy prywatnej; [...] popieranie wycieczek ludowych z Kaszub do Królestwa; popieranie materialne i moralne instytucji polskich, powstających na Kaszubach”. Z przedstawicielami tego koła stykał się Aleksander Majkowski. Zdaniem Franciszka Bąkowskiego nawiązał on kontakty z warszawską inteligencją około 1896 roku. Koło kaszubsko-pomorskie działające w Warszawie współpracowało także ze starokaszubami. W sporach między tymi ostatnimi a Młodokaszubami członkowie koła zajmowali pozycję pojednawczą.

Schemat punktowania

Częstki semantyczne	Punktacja	Razem punktów
<i>Czekawòsc kaszëbiznë ...z jinszych òstrzódków.</i>		
Za zrozumienie całości	1	
Za przetłumaczenie słowa <i>parłãzeniô</i>	1	
		2
<i>Leźnoscã ... z Wiôlgòpòlszi czë Mazowsza.</i>		
Za zrozumienie całości	1	
Za przetłumaczenie słowa <i>Leźnoscã</i>	1	
		2
<i>W 1911 rokù ...,kòlkò Kaszëbskò-Pòmòrszcé”.</i>		
Za zrozumienie całości	1	
		1
<i>Przędniczil ...sparłãczony z krajowiédnotã (...).</i>		
Za zrozumienie całości	1	
Za przetłumaczenie słowa <i>krajowiédnotã</i>	1	
		2
<i>Zgrówã kaszëbskò-pòmòrszcégò kòła ...periodnégò gazétnictwa i òdczëtënków.</i>		
Za zrozumienie całości	1	
Za przetłumaczenie słowa <i>Zgrówã</i>	1	
Za przetłumaczenie słowa <i>rozpòmiónowanié</i>	1	
		3
<i>a téż szlachã ...co pòwstówajã na Kaszëbach”.</i>		
Za zrozumienie całości	1	
Za przetłumaczenie słowa <i>szlachã</i>	1	
Za przetłumaczenie słowa <i>przëstojiwanié</i>	1	
		3
<i>Z przedstòwcama ...Majkówsczi.</i>		
Za zrozumienie całości	1	
		1
<i>Wedle Francëszka Bąkówsczégò ...kòle 1896 rokù.</i>		
Za zrozumienie całości	1	
Za przetłumaczenie słowa <i>zarzeszil</i>	1	
		2
<i>Kaszëbskò-pòmòrszcé kòło... ze stòrokaszëbama.</i>		
Za zrozumienie całości	1	
		1
<i>W spiérkach ...stanowiszczë.</i>		
Za zrozumienie całości	1	
Za przetłumaczenie słowa <i>nòleźnicë</i>	1	
Za przetłumaczenie słowa <i>ùjednòwné</i>	1	
		3
		20

2.2.3. Rozprawki

Zadanie 1.

Czy wędrowanie po „małej ojczyźnie” pomaga w budowaniu własnej tożsamości? Rozważ problem na podstawie załączonego tekstu i innego tekstu kultury.

Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 słów.

Chto twòje wòdë nie widzòł, zemia kaszëbskò, taczëzna mòjich przodków, nie znò ce. Nie znò téz twòjã miłą pësznosc a skrómną bùsznosc. Chto kréz twòjich niw a pól na r'żący zòpòch wëpichającym sòmòchòdze abò hùczącym mòtòrze, na trzòskującym cugù abò gwizdzącym kòle przelecy, przespieszi a przedërchò, ni mòże sobie twòjã krëjamną piãknosc a wëgódną wspaniałosc wëòbrazëc, szkalëje a wadzy na nierówné gòrzësté drodзи, nieprzewidzalné lasë, mizerné lasë, mizerné wioszczi.

Chto ale piechti przez twòje plónë a lasë, twòje szónë a wrzosë, przez twòje wądolë a parowë, przez twòje rãbiska a zarosla wãdriwò, twòje górë a dolënë pòstrzégò, w twòje rzëczë rzëczy a mòdré jezora ôpen òkã zdrzi, chto twòje gòscynné wioszczi a na płòszczëznie rozdrzuconé pùstczzi nawiédzò, chto tã chãtnosc, prostotã, szpòrownosc twòjich mieszkańców pòznò, tã skrómnosc, kòrnosc a sromòtnosc twòjich córk widiwò, ten lezi przë twòjich piersach a ssò pòłen òtëchë przeroslosc, miłosc a pòchnosc taczëznë w swòje serce jak niemòwłatkò z piersë mëmczzi zdrowié a sëlë ssò. Òn zaznò twòji kròjné snòżã przepësznosc, twòjich wód swiëcącëch zòrgalnã robòtnosc, czëje twòje żëwë òddëchanié, twégò serca wiesolë bicé, twégò zëcò rëchlëwé rëszenié. Jemù stanie sã kòzderny kamiszk, kòzdernò roslëna, kòzderné zwierzã bratã, bò jak òn, tak i të sã dzëlëczy ti jistny mëmczëny zemie kaszëbszczi, chtërna wszëtczëmù stwòrzeniu żëwnotã a strzimanié pòdòwò. Do ni czëje sã przëcygniony a przëwiązóny całã dësżã, całim sercã a wszëtczima swòjima sëlama, w ni tkwiã jegò dobrobëtu krzëpczë kòrzenie.

Przez cãg całi płòszczëznë kaszëbszczi plënie Redëniò, chùtkò a pòpãdlëwie òd zdrzòdła do wëplëwù w kręcącym a wijącym sã biegù, przez wądolë a dolënë, jak szerokò swiëcącò żëła żëwòtnò, wedle gór a pagòrków, wedle cemnëch lasów a ùrodzajnych pól. Nad ji brzegama stojã licznë wse a zwãk zwònów kòscelnëch rozlégò sã przez całã òkòlëcã. W krãgù ji doplëwów pòdnòszjã sã wëszawë Kaszëbszczi Szwajcarëji, chtërnëch nôwëzsi szpëc, Góra Szënbarskò, nôwëzszò góra je midzë niemiecczim Har'zã a rëszcima pògòrzama Waldaju. Kòle Redëni a w ji łòżu jak perlë rózańca régùjã sã jezora nad jezorama, mòlé a wiòldzë, wãszcë a szeroczé, snòdczë a glãbòczé, czësté a sapisté, wszëtczë fùl niemégò zëcò dówajã mieszkańcóm sąsëdnëch wiosk zatrudnienié a zòróbk.

W pòłniu twòjich grańc, zemia kaszëbskò, lezi Jezoro Wdzydzczé, a na pòłnocë, bezmała nad sztrãdã mòrsczim, Żarnowsczé, przez chtërno Piòsznica swòj biég bierze. Midzë tãma rozpriskóné a rozsëpóné leżã niedozlëczalnë stawë, kałudzi, łuczzi, smùdзи, bagna, błota, jezora jak gwòłtã nadzwëczajnym rozprëszczone na całim kraju mòdré krople [...]

Alojzy Bùdzysz, *Zemia kaszëbskò (wëjimk)*, [w:] T. Lipski, *Remusowi króm*, s. 33–34.

Wymagania ogólne

III. Samodzielne tworzenie wypowiedzi ustnych w języku kaszubskim oraz wypowiedzi pisemnych w języku kaszubskim i polskim na typowe tematy; posługiwanie się rozwiniętym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

V. Analiza i interpretacja tekstów kultury (wymaganie IV etapu kształcenia)

Wymagania szczegółowe

3.1. Zdający wypowiada się w następujących formach: rozprawka, recenzja, interpretacja utworu lirycznego lub jego fragmentu, notatka; na tematy związane z wiedzą o regionie (wymaganie z IV etapu kształcenia)

3.4. Zdający tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki (stawia tezę, dobiera i porządkuje argumenty, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

3.2. Zdający tworzy dłuższy tekst pisany w języku polskim lub kaszubskim (rozprawka, recenzja, referat, interpretacja utworu literackiego lub jego fragmentu) (wymaganie z IV etapu kształcenia)

5.8. Zdający rozpoznaje podstawowe motywy, aluzje literackie, symbole kulturowe i znaki tradycji oraz określa ich funkcje w utworze; rozpoznaje retoryczną organizację wypowiedzi (wymaganie z IV etapu kształcenia)

Przykładowa realizacja zadania

Czy wędrowanie po „małej ojczyźnie” pomaga w budowaniu własnej tożsamości? Co o sobie może odkryć człowiek poznawając swoje otoczenie? Wszystko, co nas otacza, nasza „mała ojczyzna”, pomaga nam w kreowaniu własnej tożsamości, własnego „ja”. Ludzie, którzy nas otaczają, widoki, krajobrazy, zabytki mają ogromny wpływ na naszą osobowość. Ludzie związani z małą ojczyzną potrafią prawdziwie ukochać własne tradycje, zwyczaje, język, kulturę; potrafią także uszanować przywiązania innych. Żeby coś pokochać, należy to najpierw poznać, wiele nietolerancji bierze się właśnie z niewiedzy, braku znajomości zagadnienia. Tożsamość dla człowieka jest czymś bardzo indywidualnym, a zarazem bardzo złożonym. Należy o nią dbać od najmłodszych lat i umiejętnie rozwijać.

W tekście „Ziemia kaszubska” Alojzego Budzisa trafnie opisane jest przywiązanie ludzi do otoczenia. Kto raz dostrzeże uroki swojej „małej ojczyzny”, ten jest z nią związany do końca życia. Przechowuje w pamięci obrazy miejsc, które widział i do których zawsze chętnie będzie wracał. Zna wszystkie zakątki i zakamarki. Podczas wędrówek odnajdujemy samych siebie. Odkrywamy nasze ukryte upodobania, poznajemy historię naszego otoczenia i w pewien sposób łączymy się z nim. Na każdej wycieczce, nawet tej niedalekiej, poznajemy swoje wnętrze. Spotykamy nowych ludzi, kształtujemy swoje poglądy, odnajdujemy radość. Tekst został tak skonstruowany, aby każdego czytelnika zachęcić do osobistego zainteresowania ojczyzną ziemią. Liczne środki stylistyczne doskonale ten cel wspierają. Nawet najbardziej oporny na uroki słowa pisanego nie może nie zauważyć pięknych opisów przyrody, doskonale podkreślonych walorów geograficznych otoczenia,

pokazanego z pietyzmem ludu kaszubskiego, niemalże wyidealizowanego i pozbawionego wszelkich wad. Niebagatelne znaczenie ma też zastosowana apostrofa do ziemi ojczystej. Bezpośrednie zwracanie się do niej powoduje, iż staje się ona już nie czymś, ale kimś niezwykle istotnym, wartym uwagi, upersonifikowanym. Należy jej się odpowiednia eksploracja – nie pociągiem, na rowerze, motocyklu – trzeba udać się do niej pieszo, wtedy odkryje w pełni swoje uroki. Przed wędrującym staną obrazy z przeszłości, pochyli się nad historią, zainteresuje życiem ludu, posmakuje tradycyjnych potraw, usłyszy mowę ojców – zacznie oddychać tym, co jest treścią tej ziemi, będzie „ssał z jej piersi” wszystko, czego potrzeba, by odnaleźć swoje miejsce na ziemi. Dopiero taki kontakt da możliwość głębokiego zanurzenia i pełnej identyfikacji.

Nie tylko współczesny człowiek poszukuje swego miejsca na ziemi, chce się z nim w pełni zintegrować. Tak było też dawniej. Sytuacje opisywane w literaturze kaszubskiej są dobrym tego potwierdzeniem. W utworze Aleksandra Majkowskiego „Życie i przygody Remusa” możemy dostrzec, jak ogromny wpływ na ludzi może mieć wędrowka. Główny bohater – Remus – wyrusza w podróż, aby ocalić „królewiankę”, którą jest język kaszubski. Gdyby bohater nie udał się na tę wędrowkę, nigdy nie dowiedziałby się, do czego jest zdolny w danych sytuacjach. Remus sam dziwi się swoim zachowaniem. Jednak podczas tej wyprawy poznaje siebie. Dowiaduje się, że drzemie w nim siła, odwaga i przekonanie, że to, co robi jest słuszne. Razem z głównym bohaterem wędruje jego wierny towarzysz Trąba – kaszubski bard wyśpiewujący na każdym kroku pochwałę „taczēzně”. Remus jest niezwykle dociekliwym bohaterem, od najmłodszych lat ciągnie go do wędrowania, jest wszystkiego ciekaw. Patrzy na świat w sposób niezwykle idealistyczny, wszystko go zastanawia, zachwyca, we wszystkim upatruje dobrych i pozytywnych stron. Nic nie jest w stanie go zrazić, przeciwności losu dodatkowo umacniają i utwierdzają, że trzeba iść dalej. Niestrudzenie pokonuje kolejne drogi, nawiedza najodleglejsze zakamarki, dociera tam, gdzie inni czują lęk. Dzięki swej niezwyklej odwadze i determinacji pokonuje wszystkie przeciwności i wie w stu procentach, że jego miejsce na ziemi jest najpiękniejsze.

Innym utworem, w którym mowa o wędrowaniu, jest „O panu Czorlińskim co do Pucka po sieci jechał” H. Derdowskiego. Tytułowy bohater, pan Czorliński, podczas podróży przeżywa wiele przygód. Poznaje różne zakątki swojej „małej ojczyzny” i spotka wielu nowych ludzi. Niektóre sytuacje zmuszają go do oszukiwania, w innych zaś jest szczerzy i pomocny. W czasie tej podróży

poznaje swoje wnętrze i swoją osobowość. Ten bohater pierwotnie nie zakłada wędrówki świadomie, jak to było w przypadku Remusa. Jest ona raczej wynikiem splotu różnych okoliczności, które początkowo go martwią. Jednak jego losy są pokazane z takim mistrzostwem, że czytelnik bardzo szybko zapomina o nieszczęśliwej doli bohatera, a mimowolnie zaczyna się bacznie przyglądać kolejnym zakątkom odwiedzanym przez niego. I tu mała ojczyzna pokazana jest z ogromną dozą pietyzmu. Nie można się oprzeć humorystycznym fragmentom, opisom zdarzeń mających korzenie w demonologii kaszubskiej, wywodom na temat wiary w przesady, ironizowania, ale mimo wszystko przekazywaniu wiedzy o małej ojczyźnie ze wszystkimi jej dobrodziejstwami. Kto po przeczytaniu poematu nie zapragnie być choćby w kilku miejscach nawiedzanych przez Czorlińskiego, ten albo pobieżnie przeczytał utwór, albo jest głuchy na argumenty.

Reasumując należy stwierdzić, że wędrówki, wycieczki, podróże po „małej ojczyźnie” pomagają w budowaniu własnej tożsamości. Poznając swoje otoczenie, poznajemy samych siebie. Kreujemy swoją osobowość, charakter, poznajemy własne „ja”.

Poziom wykonania

A. Określenie problemu: 6 pkt. – zgodne z tekstem i pełne, odtworzenie problemu oraz sformułowanie i uzasadnienie interpretacji historycznymi uwarunkowaniami złożonego problemu w odpowiednim kontekście.

B. Sformułowanie stanowiska wobec rozwiązania przyjętego przez autora tekstu: 6 pkt. – odtworzenie rozwiązania przyjętego przez autora tekstu oraz trafne odwołania do innych tekstów kultury uzasadniające stanowisko zdającego.

C. Poprawność rzeczowa: 2 pkt. – brak błędów rzeczowych.

D. Zamysł kompozycyjny: 4 pkt. – kompozycja funkcjonalna, segmentacja i uporządkowanie tekstu zgodne z wybranym przez zdającego gatunkiem wypowiedzi; wyodrębnione językowo i graficznie części pracy logicznie i konsekwentnie uporządkowane.

E. Spójność lokalna: 2 pkt. – pełna spójność wypowiedzi.

F. Styl tekstu: 3 pkt. – stosowny, środki językowe dostosowane do wybranego przez zdającego gatunku wypowiedzi i sytuacji, celowo zastosowane konstrukcje składniowe oraz jednostki leksykalne; konsekwentne posługiwanie się jednym, wybranym stylem.

G. Poprawność językowa: 4 pkt. – brak błędów.

H. Poprawność zapisu: 3 pkt. – zapis w pełni poprawny.

Zadanie 2.

Dokonaj interpretacji porównawczej podanych utworów. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 słów.

Janusz Mamelski

Tren jesz I

Kaszëbizno! Të wdzãcznô, snôżô nënkò mòja,
 Jakòż to bëc mòże, że dzys nad Twòją stojã
 Leżã smiertelnã? Czemù zëcé Twòje krëché
 Zapôdô sã pòd zemiã, gasnie głos Twój cëchi?
 Tak to Smãtk na òstatkù na Tobie dobiwô,
 Chòcò gò lud kaszëbsczi tëli lat strzimiwôł.
 Nié za długò òn Ciebie na wiedno ùcësi,
 Wiãcy snôżotã Twòją sã nicht nie ùcësi.
 Të bez wieczy jak struzka mólô leno plëniã,
 A w wiôlgã wpôda wòdã i w wòdze ti dżiniã.
 A terô, czej jak rzëka Të zaczãła nëkac,
 Twòje zdroje tak chùtkò zaczãłë ùmëkac!
 Ledwò Të stanã sama jak dzeckò na nodzi
 I òbòcza przed sobã, nowé, cëdné drodżi,
 A ju Tobie przëchòdô na smierc sã szëkòwac
 I gòdzëc z smãtnã mëslã, że nie bãdziesz biegac.
 Twój zómk to dzys chëcz stòrò! Chto jã bãdze retôł?
 Chto jesz w taczi chce mieszkac? Kòżdi rôd ùcëkò
 Bë stawiac pësznã, wiôlgã, pańskã bùdã nowã!
 Nié glënianã, mólinskã, leno betonowã!
 Dzece Ce òstòwiajã, jakno nënkã stòrã,
 Wedle ti nowi módë, òsłablã i chòrã,
 Nikòmù niepòtrzebã, na smierc i chòrobã.
 Przëjadã rôz òstatny bë stanãc nad grobã.
 Terô czas Twój je przëszli, të òdchòdòsz, a më
 Znac ti pròwdë nie chcëmë, nama milszò je leż,
 Mëdlimë sobie òczë, że Të zdrów wëzdrzisz dzys!
 Jak Cë mało òstało, leno Të sama wiész.
 Stòwiómë Cë fejn grobnik. Czë chto z nas ò tim wié?
 Stòwiómë jesz za zëcò, bò tak nama je lzi.
 Całą Twòjã snôżotã na nim wërëjemë,
 Bògactwò i widzałosc, chwatkòsc wëpizemë.
 Të ùmrzesz, kò twój grobnik òstnie tu na zemi.
 Tu doch pewno bez Ciebie wiele sã nie zmieni.
 Na smãtòrz lëdzczych mòwów bãdzemë zachadac
 I ò Twòji piãknoscë sobie òpòwiadac.
 Jãż rôz, jak wieczny wiater zawieje nad zemiã,
 Czej złómie w nas mòc dëcha, jak lëpã stolemã,
 Tej ùzdrzimë dopiërkù, że strëpiòł nasz kòrzëń,
 Że zrobiło sã pùsto na naszym pòdwòrzim.
 Tak zdżinie cali nòród. Nowi sã nie zrodzy.
 A chtëż to bãdze wiedzòł? Kògò to òbchòdzy?
 Kaszëbizno! Z miłotë Twòji smierc wëzérò!
 Bòdòj Të mie nie ba rodza terô, czej ùmieròsz.

Jón Karnowsczi

Jô bëm leno chcôł

I

Jô bëm leno chcôł,
Żebë twòji mòwë,
Co jã Pón Bóg dôł,
Nie przëkrëłë grobë.

Żebë zawdë precz
Tësac lôt esz żëła,
Nigdë twòja chëcz
Dlô ni klôtką bëła.

Żebë w letny dzónk
Zapagnãła słuńca,
Lotu smiali krąg
nigdë ni miôł kùńca.

II

Żebës tã ju dôwno cësnał
Ten twój głupi wstid,
Żebës òkò swoje zbëstrził
Na szeroczi wid.

Żebës mòwã jak czej zonã
Całë żëcé miôł,
Ji twe mëslë, Ji twe żôle,
Całą duszã dôł...

Dôwno bë sã rozwidniała
Smùtnô „pùstô noc”,
Dalek bë sã òdzéwafa
Twòji piesni mòc.

III

Wiém, ze téz nóm òstawili
Òjce całi skôrb,
Më zesmë gò nie ùtczëli,
Nicht gò nie je wôrt!

W mòłëch chëczach pòzamkniãti
Naszich òjców swiat.
W bôjkach, spiéwach pòzaklãti
Jejich mëсли kwiat.

Ten to skôrb, co òstawili,
Jak czej pòla gón,
Żebësmë gò òbrobili,
Wzeszedłbë nóm plón!

Wymagania ogólne

III. *Samodzielne tworzenie wypowiedzi ustnych w języku kaszubskim oraz wypowiedzi pisemnych w języku polskim i kaszubskim na trypowe tematy; posługiwanie się rozwiniętym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych) (wymaganie IV etapu kształcenia)*

V. *Analiza i interpretacja tekstów kultury (wymaganie z III i IV etapu kształcenia)*

Wymagania szczegółowe

3.1. *Zdający wypowiada się w następujących formach: rozprawka, recenzja, interpretacja utworu literackiego (wymaganie z IV etapu kształcenia)*

3.4. *Zdający tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki (stawia tezę, dobiera i porządkuje argumenty, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie) (wymaganie z IV etapu kształcenia)*

5.2. *Zdający określa problematykę utworu (wymaganie z IV etapu kształcenia)*

5.3. *Zdający odczytuje treści symboliczne utworu (wymaganie z IV etapu kształcenia)*

5.4. *Zdający wskazuje zastosowane w utworze językowe środki wyrazu artystycznego (wymaganie z IV etapu kształcenia)*

5.4. R *Zdający przeprowadza interpretację porównawczą utworów literackich (wymaganie z IV etapu kształcenia)*

5.8. *Zdający rozpoznaje podstawowe motywy, aluzje literackie, symbole kulturowe i znaki tradycji oraz określa ich funkcje w utworze; rozpoznaje retoryczne organizacje wypowiedzi (wymaganie z IV etapu kształcenia)*

5.9. *Zdający wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu (tytuł, podtytuł, puenta, kompozycja, słowa-klucze, motto) (wymaganie z IV etapu kształcenia)*

5.11. *Zdający dostrzega obecne w utworach literackich oraz innych tekstach kultury wartości regionalne, narodowe i uniwersalne (wymaganie z IV etapu kształcenia)*

Przykładowa realizacja zadania (1)

Język kaszubski był przez dziesiątki lat troską wielu jego użytkowników. Czy tak jest i dzisiaj? Rozważ ten problem na podstawie wierszy: Jana Karnowskiego „Jô bëm leno chcôł...” i Janusza Mamelskiego „Tren jesz I”.

Autorów wierszy – Janusza Mamelskiego i Jana Karnowskiego – dzielą od siebie nie tylko lata życia, ale i rzeczywistość historyczna Polski. Są oni przedstawicielami twórców kaszubskich urodzonych, wychowanych na Kaszubach i pracujących dla nich.

Jan Karnowski (1886 – 1939) to Młodokaszuba, prawnik, poeta, patriota polski i kaszubski, który żył w czasie, kiedy Polski nie było na mapie, kiedy Polska „powstawała” i „zaczęła iść na nowo”. Widział ją zniewoloną, walczącą i w końcu, cieszącą się wolnością. Obserwował zmiany zachodzące w całej Polsce i na Kaszubach .

Zupełnie inaczej wygląda rzeczywistość pisarza Janusza Mamelskiego. Jest to młody poeta, prozaik, nauczyciel języka kaszubskiego, urodzony w wolnej

Polsce, w której już nikt nie zakazywał używania języka kaszubskiego, ale który na jego oczach umiera.

Obaj poeci znajomość kaszubszczyzny „wysnali z mlekiem matki”, a miłość do „môli tarczëznë”, „nënczi” była i jest dla obu oczywistością. Obaj poświęcili swoje utwory językowi kaszubskiemu.

Wiersz J. Karnowskiego „Jô bëm leno chcôł” wyraża marzenie, żeby „mòwë, co jã Pón Bóg dôł/ nie przëkrëłë grobë”. Zaimej „ja” rozpoczyna utwór.. Kolejne strofy (2–5) zaczyna partykuła „żeby (-ës)”, użyta tu z zakończeniem osobowym, które nadaje kolejnym wersom charakteru życzeń, marzeń. I w tych fragmentach pojawia się wyraźny adresat, „ty” liryczne, do którego podmiot kieruje swoje myśli. Może nim być każdy mieszkaniec Kaszub, bo to jest „twòja mòwa, twòja chëcz, twój głupi wstid, twe mëslë, twe żôle, twòja piesń”.

W 7. strofie pojawia się czasownik w 1. osobie „wiëm”, który podkreśla stale obecny pierwszoplanowy podmiot liryczny. Jednak w tejże strofie pojawia się stwierdzenie „më żesmë gò nie ùtczëlë”, rzucające oskarżenie zbiorowemu „më”. Za brak troski, szacunku do skarbu, jakim jest język ojców. Jego użytkownikom należy się z pewnością przygana, bo „nicht gò nie je wôrt”. „Të i jô” liryczne tworzą w 8–9 strofie zbiorowego adresata – „më”. My wszyscy jesteśmy odpowiedzialni za to, by ten skarb-język nie spoczął na zawsze w grobie. My wszyscy jesteśmy odpowiedzialni za przyszłość tego skarbu, porównanego do ciężkiej pracy rolnika, który dla dobrych przyszłych plonów musi pole dobrze przygotować i wierzyć, że „wzëndze plón”.

Żeby spełniły się marzenia obfitych plonów - dojrzałego języka kaszubskiego, w którym powiedzieć, wyrazić będzie można „wszystko, co pomyśli głowa”, trzeba go przede wszystkim uwolnić z domowych klatek, nie może być „twòja chëcz (dlô ni) klôtka”, ma wzlecieć ku słońcu, a jej „smiali lot nigdë (nie mdze) miôł kùńca”. Ja i ty musimy pozbyć się nieuzasadnionego wstydu z powodu używania tego języka, który niesłusznie jest pogardzany. Za to, że przetrwał tysiące lat, należy mu się szacunek. Trzeba poznać jego historię, wyteńczyć wzrok i ujrzyć jego blask w „szerocim widze”. Z językiem, jak z rodziną, trzeba być na zawsze, na dobre i na złe, bo tu można wyrazić „swe żôle, mëslë i òddac całą dëszã”. Gdyby zostały spełnione te warunki, „dôwno bë sã rozwidniała smùtnô, pùstô noc/ Dalek bë sã òdzëwała twòji piesni mòc”. Ale że tak się nie stało, według podmiotu lirycznego, mowa ta żyje nadal tylko w „môlëch chëczach pòzamkniãtëch”, w bajkach, w śpiewie „zaklãti je ji mëslë kwiat”.

Czy tak jest na pewno? Czy tak jest dzisiaj? Jak widzi to autor w wierszu „Tren jesz I” J. Mamelskiego. Autor zamieścił ten wiersz jako ostatni w tłumaczonym przez siebie tomiku „Trenów” Jana Kochanowskiego. Czasami pojawia się on w luźnym wydaniu pod tytułem „Jiscënk jesz I”. „Jiscënk”, to po polsku żmartwienie, kłopot. Treny to również łzy, rozpacz po śmierci ukochanej osoby.

Podmiot liryczny zaczyna swoje rozważania apostrofą „Kaszëbizno!”, personifikuje język, nazywając go „wdzãczną, snôżą nënką” swoją. Wszystkie zaimki osobowe – zwrotne, zapisane są wielką literą: Twójã, Cë, Të, Ciebie. „Nënce” – bo matce należy się szacunek przez całe jej życie, aż do śmierci, po niej zresztą też.

Zgodnie z gatunkiem (tren) w utworze dominuje nasrój smutku. Smutek, rozpacz i żal potęgują liczne pytania retoryczne, na które próżno czekać odpowiedzi. Wypada przytoczyć tu parę z nich: „Jakòż to bëc mòże, że dzys nad Twòją stojã/Leżã smiertelnã? Czemu żëcé Twòje krëché/ Zapòdô sã pòd zemiã, gasnie głos Twój cëchi?”.

Za stan umierającej mowy – matki, obarcza autor odpowiedzialnością Smętka – kaszubskiego ducha, sprawcę zła, który zwyciężył, pokonał „Królewiankę”, mimo wieloletniej walki ludu kaszubskiego o nią. Mimo wszystko optymistycznie, a przynajmniej niebeznadziejnie, brzmi stwierdzenie autora, że „Nié za długò òn Ciebie ùcësz”. Będzie to trwało „nie za długo”, czyli walka jeszcze trwa! To „nié za długò” może znaczyć wieki! Przecież „Tren” kończy czasownik niedokonany „ùmierôsz”, zatem jeszcze nie umarłaś! Ginąć i umierać można długo, a nigdy nie umrzeć i nie zginąć, wszak cuda się zdarzają!

Chwyciłam się tych czasowników, jak tonący koła ratunkowego, bo wierzę, że jeszcze długo nie zaśpiewamy kaszubszczyźnie „pustej nocy”, mimo że gaśnie głos jej cichy, że musi się przygotować na śmierć, że zapada się jej chata, bo jest niepotrzebna. Jeszcze za życia stawimy jej grobowiec z pięknym epitafium i ustawimy na „smãtôrzu lëdzkich mòwów”, gdzie czasami ktoś przyjdzie, by opowiadać o jej historii.

Ma rację autor, który widzi umieranie języka w starej chacie, rozpacza nad jej stanem w „glënianëch, malinczych chëczach”, ale nie widzi, że ona odrodziła się w pałacach: w kościołach, szkołach, w napisach dwujęzycznych na tablicach z nazwami miejscowości, że słyszy się ją w radiu, telewizji, internecie.

I tu widać różnicę w obu wierszach. J. Karnowski chce, by mowa kaszubska wyszła z chaty - i wyszła; J. Mamelski widzi jej umieranie, ale proces trwa.

Ty i ja możemy przyczynić się do tego, że na śmiertelne zagrożenie znajdziemy sposób i spowodujemy jej odrodzenie. W to wierzę!

Poziom wykonania

A. Koncepcja porównywania utworów: 4 pkt. – niesprzeczna i spójna, znajduje potwierdzenia w obu tekstach; porównywane obszary są dla tekstów trafne i istotne; wypowiedź w wystarczający sposób dla uzasadnienia tezy/hipotezy interpretacyjnej obejmuje i łączy w całość sensy obu utworów.

B. Uzasadnienie tezy interpretacyjnej: 9 pkt. – trafne i pogłębione, zawiera wyłącznie powiązane z tekstami argumenty, które wynikają ze sfunkcjonalizowanej analizy; jest osadzone nie tylko w tekstach, ale także w potwierdzonych tekstami i przyjętą koncepcją porównywania utworów kontekstach.

C. Poprawność rzeczowa: 2 pkt. – brak błędów rzeczowych.

D. Zamysł kompozycyjny: 3 pkt. – kompozycja funkcjonalna, segmentacja i uporządkowanie tekstu zgodne z wybranym przez zdającego gatunkiem wypowiedzi; wyodrębnione językowo i graficznie części pracy logicznie i konsekwentnie uporządkowane.

E. Spójność lokalna: 2 pkt. – nieznaczne zaburzenia spójności.

F. Styl tekstu: 3 pkt. – styl tekstu stosowny, środki językowe dostosowane do wybranego przez zdającego gatunku wypowiedzi i sytuacji, celowo zastosowane różnorodne konstrukcje składniowe, bogate słownictwo; konsekwentne posługiwanie się jednym, wybranym stylem.

G. Poprawność językowa: 4 pkt. – nieliczne błędy nierzające.

H. Poprawność zapisu: 3 pkt. – zapis w pełni poprawny.

Przykładowa realizacja zadania (2)

Tematem przewodnim utworów „Tren jesz I” i „Jó bëm leno chcôł” jest kaszubszczyzna, a dokładnie jej stan, kondycja i prognozy na przyszłość. Autorzy są niezwykle zatroskane o to, co czeka ich ukochaną rodzimą mowę. Nastrój obu wierszy jest dość pesymistycznie nacechowany – wszak kaszubszczyzna ginie.

Język kaszubski jest używany przez około 280 tysięcy z 550 tysięcy Kaszubów. Należy zatem do języków mniej używanych, a takowym grozi wymarcie. Według szacunków lingwistów co dwa tygodnie umiera jeden z używanych obecnie na świecie 7000 języków. Alarmujące głosy naukowców każą budzić czujność, gdyż według ich opinii do 2100 roku połowa z tychże języków przestanie istnieć. W obliczu takiego zagrożenia nie dziwi fakt, iż autorzy „Trenu jesz I” używa apostrofy, zwracając się do „Kaszëbiznë”. Posługuje się też zgrabnie skonstruowaną apoteozą, przedstawiając mowę jako wyidealizowaną postać matki. W obrębie jednego zaledwie wersu pojawiają się więc dwie silnie nacechowane emocjonalnie figury retoryczne, wsparte dodatkowo epitetami („Kaszëbizno, Të wdzãcznô, snôzô nënkò mòja”).

Utwór pierwszy jest typem liryki bezpośredniej, w której „ja” liryczne wyznaje swoje uczucia względem ojczystej mowy. Osoba wypowiadająca się w drugim utworze jest również wyraźnie obecna, ale swoje myśli początkowo kieruje do innego adresata (sugerują to liczne słowa: twòji, twòja, të, żebës), potem jednak utożsamia się z innymi i przechodzi na model zbiorowej odpowiedzialności za język (më, żebësmë, naszich, nóm).

Troska podmiotu lirycznego z utworu pierwszego znalazła swoje odbicie już w tytule – wszak tren należy do utworów żałobnych, oplakujących stratę, zwykle

bliskiej osoby; ale skoro kaszubszczyzna jest dla niego matką – trudno wyobrazić sobie kogoś bardziej bliskiego człowiekowi. Tren nie tylko oplakuje, ale też sławi cnoty i zasługi odchodzącego, dlatego w wierszu pojawiają się takie dookreślenia mowy: *bògactwò, widzałosc, chwatkòsc, piãknosc*.

W sławieniu rodnej mowy nie ustaje też utwór drugi. W opinii podmiotu lirycznego „mowa jest dana od Boga”, zatacza „lotu śmiałe kręgi”, jest „jak żona – na całe życie” i należy ją traktować jak „skarab po Ojcach”.

Obj autorzy są niezwykle zatroskani, a momentami wręcz przerażeni kondycją języka kaszubskiego. Pierwszy oplakuje stratę, stojąc „nad leżą smiertelną”; mówi o Smętku (duchu zniechęcenia), który „dobywa”, czyli zwycięża. Drugi wspomina o „smutnej, pustej nocy” – starym kaszubskim obrządku funeralnym, podczas którego żegna się osobę zmarłą i uświadamia sobie, że zostanie po niej niesamowita pustka.

Autor pierwszego wiersza, oplakując ginącą mowę, wspomina zarazem jej nielekkie losy. Porównuje ją do nikłej strużki, którą porwał wartki wir ogromnej wody; do rzeki, której wysychają źródła; do dziecka, które ledwo stanąwszy na nogi, już musi odejść z tego świata. Żali się nad niehumanicznym podejściem użytkowników języka do spuścizny po przodkach: „kòzdi rôd ùcékò”, nie chce glinianej, małej chaty, woli „pëszną, wiòlgą, pańską bùdã nową” (w domyśle też mowę). Nastają nowe zwyczaje – dzieci porzucają ojczystą mowę „jakò nënkã stòrą, òsłablą i chòrą”. Kiedy umrze, postawią jej piękny pomnik na językowym cmentarzysku, od czasu do czasu wspomną. Ale ani się spostrzegą, gdy wichur dziejów zawieje i złamie spróchniałe korzeń – tak giną narody. Zaiste zatrważającą wizję roztacza przed oczyma czytelnika „ja” liryczne „Trenu jesz I”. Tylko słowo „jesz” w całym tym potoku wątplenia daje nikły cień nadziei, że może kolejnych trenów nie będzie trzeba pisać, bo być może język przetrwa.

Taką nadzieję wyraźnie żywi autor drugiego utworu. Jest on zdecydowanie mniej pesymistyczny, stosuje więcej kategoriycznych stwierdzeń, wyraża swoje nadzieje, oczekiwania, ucieka się także do nakazów („jò bëm leno chcòł”; „żebës tã ju dôwno cësnął ten twój głupi wstid”). Wie dokładnie, co jest przyczyną umierania kaszubszczyzny, wymienia: głupi wstyd, ciasny umysł, łamanie odwiecznych praw i prawd – jako podstawowe grzechy przeciwko spuściznie po przodkach. Wierzy jednak, że pozamykany w chatach, bajkach i śpiewach świat ojców przeczeka złe chwile i doczeka się odrodzenia, jak zagon pola obsiany po zimie i na nowo plonujący.

Oba utwory na pewno mają do spełnienia wspólne zadanie – obudzić czujność użytkowników małego języka, jakim jest kaszubska mowa, i ostrzec przed grożącym jej niebezpieczeństwem. Wykorzystane w nich środki artystyczne są niezłym narzędziem perswazji, którą szeroko posłużyli się poeci, chcąc skutecznie wpłynąć na kształtowanie postaw i zachowań odbiorcy. Po dogłębnej lekturze obu utworów należy stwierdzić, że wykazali się w tym względzie niezwykłym mistrzostwem.

Poziom wykonania

A. Koncepcja porównywania utworów 4 pkt. – niesprzeczna i spójna, znajduje potwierdzenia w obu tekstach; porównywane obszary są dla tekstów trafne i istotne; wypowiedź w wystarczający sposób dla uzasadnienia tezy/hipotezy interpretacyjnej obejmuje i łączy w całość sensy obu utworów.

B. Uzasadnienie tezy interpretacyjnej: 9 pkt. – trafne i pogłębione, zawiera wyłącznie powiązane z tekstami argumenty, które wynikają ze sfunkcjonalizowanej analizy; jest osadzone nie tylko w tekstach, ale także w potwierdzonych tekstami i przyjętą koncepcją porównywania utworów kontekstach.

C. Poprawność rzeczowa: 2 pkt. – brak błędów rzeczowych.

D. Zamysł kompozycyjny: 3 pkt. – kompozycja funkcjonalna, segmentacja i uporządkowanie tekstu zgodne z wybranym przez zdającego gatunkiem wypowiedzi; wyodrębnione językowo i graficznie części pracy logicznie i konsekwentnie uporządkowane.

E. Spójność lokalna: 2 pkt. – pełna spójność wypowiedzi.

F. Styl tekstu: 3 pkt. – stosowny, środki językowe dostosowane do wybranego przez zdającego gatunku wypowiedzi i sytuacji, celowo zastosowane różnorodne konstrukcje składniowe, bogate słownictwo; konsekwentne posługiwanie się jednym, wybranym stylem.

G. Poprawność językowa: 4 pkt. – brak błędów.

H. Poprawność zapisu: 3 pkt. – zapis w pełni poprawny.

Opinia Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich o informatorach maturalnych od 2015 roku

Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich z wielką satysfakcją odnotowuje konsekwentne dążenie systemu oświaty do poprawy jakości wykształcenia absolwentów szkół średnich. Konferencja z uwagą obserwuje kolejne działania Ministerstwa Edukacji Narodowej w tym zakresie, zdając sobie sprawę, że od skuteczności tych działań w dużym stopniu zależą także efekty kształcenia osiągnięte w systemie szkolnictwa wyższego. W szczególności dotyczy to kwestii właściwego przygotowania młodzieży do studiów realizowanych z uwzględnieniem nowych form prowadzenia procesu kształcenia.

Podobnie jak w przeszłości, Konferencja konsekwentnie wspiera wszystkie działania zmierzające do tego, by na uczelni trafiali coraz lepiej przygotowani kandydaci na studia. Temu celowi służyła w szczególności pozytywna opinia Komisji Edukacji KRASP z 2008 roku w sprawie nowej podstawy programowej oraz uchwała Zgromadzenia Plenarnego KRASP z dn. 6 maja 2011 r. w sprawie nowych zasad egzaminu maturalnego.

Z satysfakcją dostrzegamy, że ważne zmiany w egzaminie maturalnym, postulowane w cytowanej wyżej uchwale zostały praktycznie wdrożone przez MEN poprzez zmianę odpowiednich rozporządzeń.

Przedłożone do zaopiniowania informatory o egzaminach maturalnych opisują formę poszczególnych egzaminów maturalnych, przeprowadzanych na podstawie wymagań określonych w nowej podstawie programowej, a także ilustrują te wymagania wieloma przykładowymi zadaniami egzaminacyjnymi.

Po zapoznaniu się z przedłożonymi materiałami, KRASP z satysfakcją odnotowuje:

w zakresie języka polskiego:

- wzmocnienie roli umiejętności komunikacyjnych poprzez odejście od prezentacji na egzaminie ustnym i zastąpienie jej egzaminem ustnym, na którym zdający będzie musiał ad hoc przygotować samodzielną wypowiedź argumentacyjną,
- rezygnację z klucza w ocenianiu wypowiedzi pisemnych,
- zwiększenie roli tekstów teoretycznoliterackich i historycznoliterackich na maturze rozszerzonej;

w zakresie historii:

- kompleksowe sprawdzanie umiejętności z zakresu chronologii historycznej, analizy i interpretacji historycznej oraz tworzenia narracji historycznej za pomocą rozbudowanej wypowiedzi pisemnej na jeden z zaproponowanych tematów, łącznie pokrywających wszystkie epoki oraz obszary historii;

w zakresie wiedzy o społeczeństwie:

- położenie silniejszego akcentu na sprawdzanie umiejętności złożonych (interpretowanie informacji, dostrzeganie związków przyczynowo-skutkowych) w oparciu o poszerzony zasób materiałów źródłowych: teksty (prawne, naukowe, publicystyczne), materiały statystyczne, mapy, rysunki itp.

w zakresie matematyki:

- istotne zwiększenie wymagań na poziomie rozszerzonym poprzez włączenie zadań z rachunku różniczkowego i pojęć zaawansowanej matematyki,
- istotne poszerzenie wymagań z zakresu kombinatoryki oraz teorii prawdopodobieństwa;

w zakresie biologii oraz chemii:

- zwiększenie znaczenia umiejętności wyjaśniania procesów i zjawisk biologicznych i chemicznych,
- mierzenie umiejętności analizy eksperymentu – sposobu jego planowania, przeprowadzania, stawianych hipotez i wniosków formułowanych na podstawie dołączonych wyników;

w zakresie fizyki:

- zwiększenie znaczenia rozumienia istoty zjawisk oraz tworzenie formuł matematycznych łączących kilka zjawisk,
- mierzenie umiejętności planowania i opisu wykonania prostych doświadczeń, a także umiejętności analizy wyników wraz z uwzględnieniem niepewności pomiarowych;

w zakresie geografii:

- uwzględnienie interdyscyplinarności tej nauki poprzez sprawdzanie umiejętności integrowania wiedzy z nauk przyrodniczych do analizy zjawisk i procesów zachodzących w środowisku geograficznym,
- znaczne wzbogacenie zasobu materiałów źródłowych (mapy, wykresy, tabele statystyczne, teksty źródłowe, barwne zdjęcia, w tym lotnicze i satelitarne), także w postaci barwnej.

Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich z zadowoleniem przyjmuje też informację o wprowadzeniu na świadectwach maturalnych od 2015 roku dodatkowej formy przedstawiania wyniku uzyskanego przez zdającego w postaci jego pozycji na skali centylowej, tj. określenie, jaki odsetek zdających uzyskał taki sam lub słabszy wynik od posiadacza świadectwa. Wprowadzenie tej dodatkowej skali uwolni szkoły wyższe od dotychczasowego dylematu odnoszenia do siebie surowych wyników kandydatów na studia rekrutowanych na podstawie wyników egzaminów maturalnych o istotnie różnym poziomie trudności – rekrutacja stanie się prostsza i bardziej obiektywna.

Reasumując, w opinii Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich zaprezentowana w przedłożonych informatorach forma matury istotnie przyczyni się do tego, że młodzież przekraczająca progi uczelni będzie lepiej przygotowana do podjęcia studiów wyższych.

5 lipca 2013 r.

Przewodniczący KRASP

prof. zw. dr hab. Wiesław Banyś